

- Araştırma Makalesi -

**# KADININ AD DEĞİŞTİRME HAKKI:
İPTAL KARARI SONRASI DEĞİŞEN BİR ŞEY YOK***
(WOMEN'S RIGHT TO KEEP THEIR OWN LAST NAME:
NOTHING HAS CHANGED AFTER THE ANNULMENT DECISION)

Nazile İrem Yeşilyurt
Meliha Sermin Paksoy*****

ÖZ

Ad, kişinin bilinirliğine, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına hizmet eden en önemli kişilik hakkına dahil en önemli değerlerinden biridir. Adın değişmezliğinde hem kişisel hem de kamusal menfaat görüldüğü için Türk hukukunda adın değişmezliği ilkesi esastır. Ad, soyad ve önad ile bir bütündür. Buna rağmen TMK 187 ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin alt mevzuat çerçevesinde iptal kararı öncesi ve sonrasında bir kadın evlendiğinde soyadını değiştirmesi, kocasının soyadını alması veya çift soyadı taşımaya başlaması beklenmektedir. Boşandığında ise bu sefer TMK 173 I uyarınca kadının soyadını tekrar değiştirmesi genel kuraldır. Kadınların kişilik haklarına bu müdahaleyi haklı kılacak daha üstün bir menfaat bulunmamaktadır. Yapılanın, erkeğin üs-

---

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 08.11.2024 tarihinde Yayinevimize ulaşmış olup, 20.11.2024 tarihinde birinci hakem; 30.11.2024 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı, irem.yesilyurt@altinbas.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5734-1250

*** Av. Doç. Dr., İstanbul Barosu, ms.paksoy@paksoypartners.com, ORCID: 0000-0001-8363-4655

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmişlerdir.

Katkı Payı Oranı: Yarı yarıya (%50/%50)'dir.

Bu makaleye atıf için; Yeşilyurt, Nazile İrem, Paksoy, Meliha Sermin, "Kadının Ad Değiştirmeme Hakkı: İptal Kararı Sonrası Değişen Bir Şey Yok", Anayasa Hukuku Dergisi, Cilt No.: 13, Sayı No.: 26, 2024, s. 355-392.

tünlüğü, aile reisi olduğu düşüncesine dayanan cinsiyet temelli bir ayrımcılık olduğu açıktır. Buna rağmen evlendiklerinde soyadı değiştirmek istemeyen kadınların, bu haklı taleplerinin Türk yargısında karşılık bulması uzun yıllar almıştır. Anayasa Mahkemesi, üçüncü kez yaptığı somut norm denetiminde, evlenen kadını soyadını değiştirmeye zorlayan TMK 187'nin anayasaya aykırı olduğuna hükmetmiş ve bu maddeyi iptal etmiştir. Aynı kararda Mahkeme, evlilik sonrasında soyadını değiştirmek istemeyen kadınların dava açmak zorunda kalmalarını başlı başına bir hak ihlali olarak değerlendirmiştir. Bu iptal kararı yürürlüğe girmesine rağmen uygulamada hiçbir Şey değişmemiştir. Evlenen kadınlar hala, iptal kararı ile kendiliğinden etkisiz kalması gereken TMK 187'yi tekrarlayan bir yönetmelik hükmü gerekçe gösterilerek soyadı değiştirmeye zorlanmaktadır. İdarenin hak tanımaz bu tavrının açık bir ihlal oluşturduğu ortadadır. İdarenin bu fiili uygulamasına karşı çeşitli hukuksal olanaklar mevcuttur. Aşağıda bu olanaklar ele alınacak, bu açıklamalara zemin olmak üzere öncelikle korunan değerler ve mevcut hukuki duruma giden süreç kısaca açıklanacaktır. Mevcut hak tanımaz fiili uygulamaya karşı başvurulabilecek hukuki imkanlar açıklanacak olmasına rağmen şu husus önemle vurgulanmalıdır: Evlenmekle soyadını değiştirmek istemeyen kadınlar herhangi bir hukuk mücadelesi iine girmeden bu seeneğe sahip olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Adın Değişmezliği, Eşitlik ilkesi, Evlilik, İptal Kararı

ABSTRACT

The name is one of the most important components of a person's right to personality, serving their recognition and the development of their material and moral existence. In Turkish law, the principle of the continuity of the name is fundamental, as both personal and public interests are observed in its permanence. A name is a whole, consisting of a first name and surname. Even today, a woman is expected to change her surname, take her husband's surname, or adopt a double surname upon marriage. Upon divorce, the general rule under Article 173(1) of the TCC is that she must change her surname again.

There is no overriding interest that justifies such an intervention in women's personality rights. It is evident that this practice is a gender-based discrimination rooted in the notion of male superiority and the

idea of the husband as the head of the family. Nevertheless, it took years for Turkish courts to acknowledge the legitimate demands of women who do not wish to change their surname upon marriage.

In its third case-based constitutionality review, the Constitutional Court ruled that Article 187 of the Turkish Civil Code (TCC), which compels married women to change their surname, is unconstitutional and annulled the provision. In the same decision, the Court considered the requirement for women to file a lawsuit to retain their maiden name after marriage as a standalone violation of rights.

Despite the annulment of this article taking effect, no changes have been observed in practice. Women who get married are still being forced to change their surname based on a regulatory provision that reiterates the annulled Article 187, which should have become null and void automatically following the annulment decision. It is evident that this stance of the administration constitutes a blatant violation of rights.

There are various legal remedies available against this unlawful practice by the administration. Below, these remedies will be discussed in detail. However, before delving into these explanations, the values being protected and the process leading to the current legal situation will be briefly outlined. While legal remedies against the ongoing unlawful practice will be discussed, it is important to emphasize the following: Women who do not wish to change their surname upon marriage should have this option without having to engage in any legal struggle.

Keywords: *Constitutional Court, Continuity of Name, Principle of Equality, Marriage, Annulment Decision*

***

Giriş

Kadınların evlilik nedeniyle ad değiştirmek istememelerine ilişkin talepleri Türkiye'de bir kısmına kaynakçada da yer verilen birçok hukuki incelemeye ve yargı kararına konu olmuştur. Bu makalenin yazarlarına göre bu talebin haklılığı herhangi bir ek tartışmayı veya incelemeyi gerektirmeyecek kadar açıktır. Evlenen kişilerin soyadının veya çocuğunun soyadının eşitlik temelinde insan haklarına uygun olarak nasıl düzenlenebileceği de birçok nitelikli çalışma tarafından ortaya konulmuştur. Bu makalenin amacı, önceki incelemeleri yinelenmek değildir. Kadının soya-

dı sorunu olarak bilinen meselenin TMK m. 187'nin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesiyle çözülmüş olması gerekirdi. İptal kararının ardından kadının soyadına ilişkin hukuki bir garabet ortaya çıkmıştır. İptal edilen kanun aynen uygulanmaya devam etmektedir. İncelememizde bu fiili durumun hukuka aykırılığı ortaya koyulacak ve idarenin hak ve Anayasa Mahkemesini tanımaz tavrına karşı başvurulabilecek hukuki yollar açıklanacaktır. Ayrıca TMK 187'nin aynı içerikle benimsenmesi olasılığında yapılabilecekler de incelenecektir. Başvurulabilecek hukuki imkanların temellendirilebilmesi için öncelikle hukukumuzda ad ve ad değişikliğine ilişkin mevcut duruma ve TMK 187'nin iptaline kadarki hukuksal sürece kısaca değinilecektir.

I. Hukukumuzda Ad ve Ad Değişikliği

A. Kişilik Hakkının Bir Parçası Olarak Ad

Toplumsal hayatta kişilerin birbirlerinden ayırt edilmesi ihtiyacına bir cevap olarak önce öz ad, sonra öz ada eklenecek şekilde soyadı ihtiyacı doğmuştur¹. Türk Hukukunda da 1934 yılında çıkarılan Soyadı Kanunu² ile öz adın yanında soyadı kullanılması zorunluluğu getirilmiştir³. Bu çerçevede hukukumuzda ad, öz ad ve soyadından oluşmaktadır. Aynı öz ada sahip birçok kişi olabileceği dikkate alındığında öz ad, soyadı ile birleştiğinde ayırt edicilik özelliği taşımaktadır⁴. Öz ad ve soyad bir bütün olarak kişinin toplumda birliğini sağlamaktadır⁵. Bu nedenle bir kişinin soyadına ekleme yapıldığında veya kişi yeni bir soyadı aldığında adının değiştiğini kabul etmek gerekmektedir⁶. Nitekim bu şekildeki ad değişikliklerinde kişilerin kimliklerini değiştirmesi, sicil kayıtlarının düzeltilmesi gerekmektedir.

¹ Esra Dursun, Türk Medeni Hukukunda Kadın ve Çocuğun Soyadı (Onikilevha, 2018), 9.

² Kanun Numarası: 2525, Kabul Tarihi: 21/6/1934, R.G. Tarih - Sayı: 2/7/1934-2741.

³ Bu düzenleme öncesi Türklerde aile adı kullanımı için bkz. Dursun, Kadın ve Çocuğun Soyadı, 10.

⁴ Aynı yönde Yasemin Durak, Nurşen, Ayan, "Anayasa Mahkemesinin Türk Medeni Kanunu'nun 187. Maddesini İptal Etmesi Çerçevesinde Kadının ve Çocuğun Soyadının Değerlendirilmesi", Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8.2, (2023), 364.

⁵ Bilge Öztan, Medeni Hukukun Temel Kavramları (Turhan Kitabevi, 2017), 295; Rona Serozan, Baki İlkay Engin, Yeşim Atamer, Serozan Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku (Onikilevha, 2022), 485.

⁶ Dural, Mustafa, Ögüz, Tufan, Kişiler Hukuku, (Filiz, 2022), 182.

Bireysel açıdan ad, kişinin saygınlığına ve maddi ve manevi varlığını geliştirmesine hizmet etmektedir. Ayrıca Anayasa Mahkemesine göre “Bireyin yaşamıyla özdeşleşen ve kişiliğinin ayrılmaz bir unsuru hâline gelen, birey olarak kimliğin belirlenmesinde en önemli unsurlardan biri, vazgeçilmez, devredilmez ve kişiye sıkı surette bağlı bir kişilik hakkı olan isim hakkının da kişinin özel hayatının bir unsuru olduğu açıktır”⁷. Ad değişikliğine ilişkin yasal düzenlemelerin ad üzerindeki hakkın bu temel niteliğine uygun olması gerekmektedir⁸.

Bu çerçevede kişinin adı üzerindeki hakkı, kişilik hakkına dahil olan en önemli değerlerden biri olarak mutlak bir haktır⁹. Şahsa sıkı sınıya bağlıdır, devredilemez niteliktedir¹⁰. Yasa koyucu da kişilik hakları içinde adın korunmasına ayrıca önem verdiği için adın korunmasını sağlamak üzere TMK 26’da özel bir düzenleme getirme ihtiyacı hissetmiştir¹¹.

B. Türk Hukukunda Ad Değişikliği

Türk hukukunda adın değişmemesi esastır. Yukarıda açıklandığı üzere kişinin tanınmışlığı, saygınlığı, özel hayatı ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı ile yakından ilişkisi nedeni ile adın değişmesinin esas olması da gerekmektedir. Çoğu kişi için ad, bireysel kimliğinin en önemli simgesidir¹². Ayrıca kişinin aynı ad ile olumlu veya

⁷ AYM, E. 2022/155, K. 2023/38, Kt. 22.2.2023, RG. 28.4.2023-32174, (Kadının Kocasının Soyadını Almasını Öngören Kuralın İptali Kararı) § 30.

⁸ Çift soyadı, adını değiştirmek istemeyen kişiler için bir çözüm değildir. Ayrıca çift soyadı, adın zorluk çıkaracak şekilde uzamasına veya garip iki soyadı birlikteliklerine neden olduğu gibi birçok fiili zorluğa yol açmaktadır.

⁹ Yılmaz’a göre “İnsan ölümsüzlüğe sadece adı ve soyadı ile kavuşabileceği için soyadı kavramı da en temel insan haklarından”dır”. Süleyman Yılmaz, “Çocuğun Soyadı”, in Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu, ed .Yasemin Güllüoğlu Altun (Ed.), (Onikilevha, 2021), 43

¹⁰ Öztan, Temel Kavramlar, 295; Oğuzman, Kemal, Seliçi, Özer, Oktay Özdemir, Saibe, Kişiler Hukuku, (Filiz, 2021), 118.

¹¹ Bahar Öcal Apaydın, “Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümüne Kavuşturulmuş Mudur?”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 6, Sayı. 2, (2015), 427/428; Ece Göztepe, “Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 54 (2), s.114; Öztan, Temel Kavramlar, 295.

¹² Göztepe, “Evlilikte Kadınların Soyadı”, 103

olumsuz tanınmışlığının devamında kamunun menfaati vardır¹³. Adın aynı kalması, kişinin doğumundan ölümüne sosyal ve hukuksal açıdan başka kişiler ile karıştırılmadan tanınmasını ve takip edilebilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle TMK 27’de adın değiştirilmesi özel olarak düzenlenmiş, sıkı şartlara bağlanmış ve duyuruya özel önem verilmiştir. Yasa kuralına göre “**Adın değiştirilmesi, ancak haklı sebeplere dayanarak hâkimden istenebilir. Adın değiştirildiği nüfus siciline kayıt ve Basın İlan Kurumunun ilan portalında ilan olunur. Bu ilanda; hükmü veren mahkeme, kararın verildiği tarih, dosyanın esas ve karar numarası ile adının değiştirilmesine karar verilen kişinin nüfusa kayıtlı olduğu yer, doğum tarihi, ana ve baba adı, önceki adı ve soyadı, mahkeme kararıyla verilen yeni adı ve soyadı yer alır.**” Ayrıca Soyadı Kanununun 10. maddesine göre de “*Bu kanunun tayin ettiği müddet geçtikten sonra soyadlarını değiştirmek isteyenler Kanunu Medenin bu bapta hükümlerine tabi olurlar.*” Ad değişikliğinin bu şekilde sıkı şartlara bağlanması, ad değişikliğine ilişkin diğer maddelerin yorumlanmasında da dikkate alınmalıdır.

Ad değişikliğinin mahkemeden haklı nedenle istenebileceği kuralının bir istisnası olarak 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununda¹⁴ 17.10.2017 ve 6.12.2019 tarihlerinde yapılan değişikliklerle, öz ad veya soyadında yazım ve imla hataları veya düzeltme işareti kullanımından kaynaklanan anlam değişiklikleri bulunan, genel ahlaka uygun olmayan ya da toplum tarafından gülünç karşılanan isimlere sahip kişilere, yurt içinde ilçe nüfus müdürlüğüne, yurt dışında ise dış temsilciliklere veya e-Devlet üzerinden Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne başvurarak, il ve ilçe idare kurulunun kararıyla mahkeme kararı olmaksızın isimlerini değiştirme olanağı verilmiştir¹⁵. Bu olanağın kullanılması için verilen iki ve üç yıllık süreler dolmuştur. Kısa süreli bu istinada ad değişikliği yolu için mahkeme kararı aranmamasına rağmen bu yolun açılmasının kanun değişikliği ile mümkün olduğuna dikkat edilmelidir. Diğer yandan ayrıca bu yola keyfi olarak başvurmak mümkün değildir. So-

¹³ Oğuzman, Seliçi, Oktay Özdemir, Kişiler Hukuku, 133; Dural, Ögüz, Kişiler Hukuku, 182.

¹⁴ R.G. Tarih- Sayı: 29/4/2006 26153

¹⁵ “Mahkeme Kararı Olmaksızın Ad ve Soyadı Değişikliği Uygulamasına İlişkin Kamuoyu Duyurusu”, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, yüklenme tarihi: 23.8.2022, erişim tarihi 7.11.2024, <https://www.nvi.gov.tr/mahkeme-karari-olmaksizin-ad-ve-soyadi-degisikligi-uygulamasina-iliskin-kamuoyu-duyurusu>.

yadı Kanunu'na uyum sağlanması, gülünç, genel ahlaka uygun olmayan soyadlarının tasfiyesi amaçlanmaktadır. Bütün bunlar gene yasa koyucunun adın değışmezliğı ilkesine verdiğı önemi yansıtmaktadır.

Ad değışikliğine ilişkin bir diğere düzenleme olan TMK 314'e göre "Evlâtlık küçük ise evlât edinenin soyadını alır. Evlât edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Ergin olan evlâtlık, evlât edinilme sırasında dilerse evlât edinenin soyadını alabilir." Bu kural, ergin bir kişinin evlat edinme yoluyla soy bağıının kurulması halinde soyadını değıştirmeye zorlanmaması açısından dikkat çekicidir. Demek ki yasa koyucu, aile bireylerinin aynı soyadı altında toplanmasını bir zorunluluk olarak görmemektedir. Zira bu varsayımda yasa koyucu ergin kişinin soy adını değıştirmemesinde önemli bir menfaatinin olabileceğini kabul etmiştir. Benzer şekilde Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliğı madde 9 fıkrada 3'te aile kütüklerinin tutulması düzenlenirken "Aile bireylerinden birinin sonradan soyadını değıştirmesi bu haneden çıkarılmasını gerektirmez" kuralına yer verilmiştir.

Adın değışmezliğı ilkesinin bir diğere istisnası olarak TMK 173'te boşanan kadının evlenmeden önceki soyadını yeniden alacağı, eğer kadın evlenmeden önce dul idiye hâkimden bekârlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebileceğı düzenlenmiştir. Kadının boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceğı ispatlanırsa kadının istemi üzerine hâkim, kocasının soyadını taşımasına izin verilebilir. Aynı maddenin son fıkrasına göre eski koca, koşulların değışmesi hâlinde bu iznin kaldırılmasını talep edebilir. Boşanma sayılarının giderek artması nedeniyle boşanma en önemli soyadı değışikliği sebeplerinden biridir. TÜİK verilerine göre evlenen çiftlerin üçte biri beş yıl içinde boşanmaktadır¹⁶. Oysa adın değışmezliğinde kamu menfaati de bulunmaktadır. Evliliğın soyadı değışikliği sebebi olmadığı bir hukuk düzeninde boşanmaya dayalı ad değışikliklerine de gerek kalmayacaktır. Aslında evlilik, akabinde boşanma nedeniyle soyadının sıklıkla değışmesi sadece soyadı değışen kişinin temel bir hakkına

¹⁶ "Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2023", Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), yayım tarihi: 22.2.2024, 10:00, sayı: 53707, erişim tarihi: 7.11.2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-İstatistikleri-2023-53707#:~:text=Bin%20n%C3%BCfus%20ba%C5%9F%C4%B1na%20d%C3%BC%C5%9Fen%20evlenme,binde%206%2C63%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&text=Bo%20%C5%9Fanan%20%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202022%20y%C4%B1l%C4%B1nda,binde%202%2C01%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>.

müdahale oluşturmamaktadır. Adın değişmezliğinin kamu menfaati nedeniyle esas alındığı açık olan bir sistemde evlilik ve boşanma nedeni ile bu kadar sık soyadı değişikliği kamu menfaatini de zedelemektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki yukarıda açıklanan diğer ad değişiklikleri hem sıkı şartlara hem de kişinin kendi talebine bağlanmıştır. Oysa evlenme ve boşanmada soyadı değişikliği dayatılmaktadır. Bu dayatmanın sadece kadın eşe yönelmesi ise ayrıca eşitlik ilkesine aykırıdır.

Bir diğer ad değişikliği olanağı, velayet hakkına sahip olan kadının çocuğa kendi soyadının verilmesini talep edebilmesidir¹⁷. Çocuk ile farklı soyadı taşımasının çeşitli zorluklar doğurduğunu ileri süren kadınlar tarafından açılan davada Anayasa Mahkemesi, Medeni Kanunda boşanma sonrası çocuğun soyadına ilişkin bir kural olmadığı için velayet hakkı kapsamında kadının da çocuğun soyadını belirleyebilmesi gerektiğine hükmetmiştir¹⁸. Kanaatimizce çocuğun soyadına ve kadının soyadına ilişkin eşitlik temelli düzenlemeler yapılırsa velayet değişikliği de ayrı bir soyadı değişikliği sebebi olmaktan çıkacaktır.

Aşağıda açıklanacağı üzere Anayasa Mahkemesinin iptal kararı sonrasında evlenen kadının soyadını değiştirmesine dayanarak teşkil edebilecek herhangi bir yasal temel bulunmamaktadır. Bu husus bir sonraki başlık altında daha detaylı incelenecektir.

¹⁷ Bir Yargıtay kararına göre velayete bağlı soyadı değişikliği keyfi olarak istenememelidir: “Bir an için mevzuatın böyle bir duruma izin verdiği kabul edilse dahi, sonradan gelişen sebeplerden dolayı çocuğun yararı açısından velayetin babaya yeniden verilmesi halinde bu kez baba velayet hakkına dayanarak tekrar çocuğun soyadını değiştirmek isteyecektir. Mademki velayet kimde ise çocuk onun soyadını taşıyacak o halde baba da bu haktan mahrum edilemez. Böyle bir uygulamanın nüfus kütüklerindeki kaydın güvenilirliği ve istikrarı zedeleyeceği gibi asıl bu gibi uygulamalar çocuğun ruh hali üzerinde çok derin ve etkili travma yaratacaktır. Yargı mercileri bu durumu gözeterek ana ile babanın ya da ailelerin çocuk üzerinden inatlaşarak onun yararlarını hiçe sayıp, hukuken oluşmuş statüleri gerçek dışı ve yapay sebeplerle değiştirmeye çalışmalarına izin vermemeleri, söz konusu istemlerine alet olmamaları gerekir.” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2013/18-2352, K. 2015/1710, Kt. 19.06.2015, www.kazanci.com. İlginçtir ki velayete bağlı soyadı değişikliği keyfi ve sakıncalı görülürken, kadınların evliliğe ve boşanmaya bağlı olarak sürekli soyadı değiştirmek zorunda bırakıldıkları gerçeği atlanmıştır.

¹⁸ AYM, E. 2010/119, K. 2011/16, Kt. 8.12.2012 (Velayeti Annede Olan Çocuğun Anenin Soyadını Alabilmesi Kararı).

C. Evliliğin Ad Değişikliği Sebebi Olmaktan Çıkarılması

Anayasa Mahkemesi 22.2.2023 tarihinde Türk Medeni Kanununun 187. maddesinin birinci cümlesinin Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir¹⁹. İptal edilen kanun maddesi şu şekildedir:

“TMK Madde 187- Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.”

Bu maddenin iptal edilmesinin temel gerekçesi evlenen kadın eşin, **dava açmak zorunda kalmadan** evlilik sonrasında soyadını değiştirmeme hakkına sahip olmaması, eşitlik ilkesine aykırı olarak haklı bir gerekçeye dayanmadan soyadını ve dolayısıyla bir bütün olan adını değiştirmeye zorlanmasıdır²⁰.

6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 66. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Bu karar, 28.4.2023 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmış, yasa koyucuya yeni bir düzenleme yapmak için verilen süre 28.1.2024'te dolmuştur.

Bu tarihten beri Türk Medeni Kanununda ve hukukunda evlenen kadının soyadını değiştirmesini gerektiren veya mümkün kılan herhangi bir yasal dayanak bulunmamaktadır. Aşağıda detaylarına yer verileceği üzere zaten Anayasa Mahkemesinin 2013 tarihli kadının soyadına ilişkin bireysel başvuru kararı sonrasında evlilik sonrasında kadının soyadını değiştirmemesine idari başvuru yoluyla da izin verilmesi gerekiyordu²¹. TMK 187'nin iptali sonrasında, yasa koyucu erteleme süresinde ve sonrasında yeni bir düzenleme yapmadığı için artık evlilik, bir soyadı değişikliği sebebi değildir. Mevcut hukuksal durumda evlenen kadının soyadını korumak için dava açması gerekmediği gibi idari başvuru da yapması gerekmez. Yasa koyucu, yeni yasal düzenleme yapmak için gereken süre içinde herhangi bir düzenleme yapmayarak bir tercihte bulunmuş, evliliği soyadı değişikliği için bir neden olmaktan çıkarmıştır. Nü-

¹⁹ R.G. Tarih - Sayı: 28/4/2023 – 32174.

²⁰ AYM, E. 2022/155, K. 2023/38, Kt. 22.2.2023, RG. 28.4.2023-32174, §§ 31, 37 ve 39.

²¹ AYM, Sevim Akat Eşki [Birinci Bölüm], Başvuru Numarası: 2013/2187, 19/12/2013, § 41.

fus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği madde 24, TMK 187'nin uygulanmasına ilişkidir. Aşağıda daha detaylı açıklanacağı üzere bu Yönetmelik maddesi, dayandığı yasa kuralları iptal edildiği için geçerliliğini yitirmiştir.

Adın değişmezliğinin esas kural olması ve TMK 27 ve Soyadı Kanunu 10 gereği, şu an için mevzuatımızda evlenen kadının soyadını değiştirerek eşinin soyadını alması veya var olan soyadına ek olarak eşinin soyadını taşıması için herhangi bir yasal zemin yoktur. Nitekim 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 35. maddesinin birinci fıkrasında da kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydının düzeltilmeyeceği, kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhler konulamayacağı ancak olayların aile kütüklerine tescili esnasında yapılan maddi hataların nüfus müdürlüğünce dayanak belgesine uygun olarak düzeltilebileceği açıkça ifade edilmiştir.

Sonuç olarak aksine bir düzenleme olmadıkça ad değişikliğinin ancak TMK 27 çerçevesinde yapılabileceği dikkate alındığında evlenen kadın eşin evlenme başvurusunda talepte bulunarak kocasının soyadını veya kendi soyadına eklenerek şekilde kocasının soyadını taşıması artık mümkün değildir. **Bu konuda herhangi bir hukuksal boşluk yoktur.**

Hukuk düzeninde *boşluk* bulunması, bir hukuki soruna yürürlükteki hukuk kurallarının çözüm göstermemesi olarak tanımlanmaktadır²². Ertelemeli iptal kararında, iptalin edilen yasanın ortadan kalkması her zaman yasa düzeyinde veya yasa üstü uygulanabilecek hiçbir kural bulunmaması anlamına gelmeyebilir. İptal edilen yasa ortadan kalkacağı için bu yasanın düzenlediği alanda bir boşluk oluşabilir, oluşmaya da bilir. Her iptal boşluk yaratmaz. Örneğin iptal sonucunda iptal olunan yasanın yürürlüğe girişinden önceki durum kendiliğinden geri gelmişse ve bu durum bir boşluk yaratmıyor ise sorun yoktur²³. Hukuksal boşluğun belirlenmesinde, iptal edilen yasa normunun içeriğine bakılmalıdır. Temel hak ve özgürlükleri sınırlayıcı ve yasaklayıcı bir normun iptal edilmesi durumunda, ilke olarak boşluk değil, hukukun dokunmadığı bir özgürlük alanı ortaya çıkar. Sınırlamanın ya da yasağın ortadan kalktığı kabul edilir. Bu durumda, gerçekte hukuksal boşluk değil kişinin hukuk-

²² Yıldırım Uler, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür”, in Bahri Savcı’ya Armağan, (Mülkiyeliler Birliği Yayınları 7, 1988), 525.

²³ Uler, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür”, 525.

la içerilmeyen bir özgürlük alanı söz konusu olur²⁴. TMK 187'nin yerine geçecek yeni düzenleme yapılmaması da adın değişmezliği ilkesine dönüşü, zorunlu soyadı değişikliği müdahalesinden özgürlük alanına geçişi ifade etmektedir.

Bu çerçevede iptal kararının yürürlüğe girdiği 28.1.2024 tarihinden sonra evlenen kadın eşin soyadının değiştirilmesine ilişkin uygulamalar hukuki temelden yoksundur.

II. TMK 187'nin İptali Sonrasında Çocuğun Soyadının Belirlenmesi

TMK 187'nin iptalinden sonra bu maddenin yerine geçmek üzere yeni düzenleme yapılmadığı için artık evlilik soyadı değişikliği sebebi olmaktan çıkarılmıştır²⁵. Açıklandığı üzere evlenen kişilerin soyadlarının değişmesi için yasal bir temel yoktur. Bu konuda bir boşluk olmamasına rağmen evlilik birliği içinde doğan çocukların soyadı açısından bir belir-

---

²⁴ Anayasanın 90. maddesindeki “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. (...) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.” kuralı karşısında -iptal edilen yasanın erteleme süresince yürürlükte kalıp kalmadığı tartışmasından bağımsız olarak- uluslararası antlaşmalarla ortaya çıkan çatışma giderilmeden yasanın tek başına uygulanmaması gerekirdi. Özellikle de temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalara uygun yorumlanması olanak bulunmayan, üstelik ertelemeli de olsa iptal edildiği açıklanmış bir yasanın ihmal edilmesi yoluna gidilmeliydi. Nitekim, adli yargı mercileri AYM kararından önce de bu yolu izleyerek kadının soyismini tek başına taşıması istemli davaları kabul etmekteydi. TMK yürürlükteyken açılan davalarda adli yargı temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerle ve Anayasayla bağdaşmayan TMK normunu ihmal ederek -davaya özgü olarak- kadının soyadını tek başına taşıyabileceğine karar verebilmekteydi. Günümüzde ise iptal kararının erteleme süresi dolmuşken TMK m. 187 kuralının ihmaline gerek kalmadan uygulanmayacağı açıktır.

²⁵ Nitekim öğretide son iptal kararı öncesinde de Anayasa Mahkemesinin kadının soyadını değiştirmeden evlilik sonrasında da kullanabilmesine ilişkin bireysel başvuru kararının ve ilgili AİHM içtihadının TMK 187'yi ve Anayasa Mahkemesinin velayet hakkına sahip kadın eşin çocuğa kendi soyadını verebileceğine ilişkin Kararının TMK 321'i etkisiz kıldığı ve bu nedenle aile soyadının yeniden düzenlenmesi gerektiği savunulmaktaydı. Tuba Birinci Uzun, “Aile Soyadı Çıkmazı”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 4 (2016), 99.

leme yapmak gerekmektedir²⁶. Çünkü soybağının hükümleri altında düzenlenen TMK 321'e göre "Çocuk, ana ve baba evli ise ailenin soyadını taşır." Medeni Kanunda ve alt mevzuatta da aile soyadına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. TMK 187'nin iptalinden önce TMK 321, TMK 187 ile okunduğunda aile soyadının kocanın soyadı olacağı sonucuna ulaşılıyordu²⁷. Şu an artık aile soyadının tespitinde diğer yasal düzenlemelerin dikkate alınması gerekmektedir.

5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun "Tanımlar" başlıklı 3. maddesinde, *aile* "aynı soydan olup, bir aile sıra numarası altında kayıtlı olan kişiler ile onların eş ve çocukları", *aile kütüğü* "nüfus olaylarına ilişkin kayıtların kâğıt veya elektronik ortamda tutulduğu kütük", aile sıra numarası "ailelerin aile kütüğüne yazılış sırasına göre verilen numara" olarak tanımlanmıştır. *Nüfus kaydı* "aile kütüğüne işlenmiş kişisel bilgileri" anlatmakta, *nüfus kütüğü* ise "aile kütüğü, özel kütük ve yedeklerinden oluşan kayıtların tümü"nden oluşmaktadır. Yasanın "Aile kütüklerinde bulunması gereken kişisel bilgiler" başlıklı 7. maddesinde aile kütüklerinde yer alması zorunlu bilgiler sıralanmıştır. "Kişinin adı ve soyadı, cinsiyeti, *baba ve ana adı ile soyadları*, evli kadınların önceki soyadları" her kişi için zorunlu bilgilerdendir. Yasa kuralı incelendiğinde kocanın soyadının karının soyadının yerine ya da karının soyadıyla birlikte aile kütüğüne yazılması zorunluluğu bulunmadığı anlaşılmaktadır. Kadın için evlilik öncesi soyadı, erkek için kendi soyadı, çocuk içinse baba ve ana soyadı aile kütüğünün zorunlu unsurlarındandır.

Yasanın uygulanabilmesi için çıkarılmış Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliğinin "Aile esas" başlıklı 9. maddesinde, "Aile Kütüklerinin Tutulmasına İlişkin Esaslar"a yer verilmiştir:

(1) Aynı aileye mensup kişiler bir aile kütük sıra numarası altında kaydedilirler.

²⁶ Bu belirsizliğin şu an ve olası bir düzenleme ile nasıl giderilebileceğine ilişkin incelemeye ilişkin bkz. Damla Özden Çelt, "TMK M. 187'nin İptali Kararının Çocuğun Soyadına Olası Etkileri ve Olması Gereken Hukuk Bağlamında Bir Öneri", *AkdHFD* 13, Sayı 2 (2023), 1065-1095.

²⁷ Zeynep Güler, *Türk Hukukunda Kadının Soyadına İlişkin Gelişmeler Çerçevesinde Kadının Soyadı*, (Onikilevha, 2019), 151; Bir diğer görüşe göre TMK 187, iptalinden önce de AİHM, AYM ve Yargıtay kararları ile atıl bir hüküm haline geldiği için aile soyadına ilişkin hüküm olmadığı düşünülmekteydi. Birinci Uzun, "Aile Soyadı Çıkmazı", 118.

(2) Ailenin çocukları, erkeklerin eş ve çocukları ile kadınların evlilik dışı dünyaya gelmiş çocukları, aynı aile sıra numarası altında yazılırlar.

(3) Aile bireylerinden birinin sonradan soyadını değiştirmesi bu haneden çıkarılmasını gerektirmez."

Yönetmeliğin bu kuralı, aile kütüğünde ailede soybağı için eş ve çocukları esas alan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile uyumludur. Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliğinin 12. maddesinin 1. fıkrasında ise "*Soybağı; çocuğun soyadının... belirlenmesinde esas alınır*" denmektedir. Demek ki evlilik içinde doğan çocuğun soyadı, soybağını ortaya koyacak şekilde tespit edilmelidir. Bu çerçevede yasa koyucu farklı bir düzenleme yapana kadar evlilik içinde doğan çocukların soyadı, anne ve babanın soyadı olarak belirlenmelidir²⁸.

III. İptal Kararına Giden Süreç: TMK 187'nin İhmalî Gereği

Anayasa Mahkemesi, kadının evlilik öncesi soyadını evlilik sonrasında tek başına sürdürmesini engelleyen Türk Kanunu Medenisi kuralına (m. 153/1) ilişkin ilk itirazı 1998 yılında reddetmiştir²⁹. 743 sayılı Yasa'nın 153. maddesinin değişik birinci fıkrası şöyleydi:

"Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir."

Türk Kanunu Medenisinin mülgası ile hukuk düzeninden çıkan bu kural aynı içeriğiyle 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 187. maddesinin 1. fıkrasında karşılık bulmuştur.

²⁸ Öğretide çocuğun soyadına ilişkin belirsizliğin İsviçre Medeni Kanunu m. 270'in kıyasen uygulanması suretiyle giderilebileceği de savunulmaktadır. Özden Çelt, s.1076; İsviçre Medeni Kanunu m. 270'e göre "Ebeveynler birbirleriyle evli ve farklı soyadları taşıyorlarsa, çocuk, evlilik sırasında ortak çocuklarının soyadı olarak belledikleri soyadı alır. Ebeveynler, ilk çocuğun doğumundan itibaren bir yıl içinde ortak bir talepte bulunarak çocuğun diğer ebeveynin bekârlık soyadını taşımasını isteyebilirler. Ebeveynler ortak bir aile adı taşıyorsa, çocuk bu soyadı alır."; Bir diğer görüşe göre çocuğun ve kadının soyadı derhal düzenlenmeli ve düzenleme geriye yürütülmelidir. Mustafa Şahin, "Anayasa Mahkemesi'nin İptal Kararı Ardından Türk Hukukunda Evli Kadının Ve Çocuğun Soyadı", TBB Dergisi 170 (2024), 15.

²⁹ AYM, E. 1997/61, K. 1998/59, Kt. 29.9.1998, R.G. 15.11.2002-24937.

Evlilikte kadının soyadı konusu, Türk Medeni Kanununun 187. maddesinin 1. fıkrasına itiraz ile ikinci defa Anayasa Mahkemesi önüne gelmiştir. Anayasa Mahkemesi, ikinci somut norm denetiminde de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kadının evlilik öncesi soyadını tek başına kullanamamasına ilişkin ihlal kararlarına³⁰ karşın Türk Medeni Kanunu kuralını Anayasaya aykırı görmemiştir³¹.

Anayasa Mahkemesinin önceki çizgisinde ısrar eden ikinci soyadı kararının Resmi Gazete’de yayım tarihi 21.10.2011’dir. Bu tarihten itibaren 10 yıl süre ile aynı Yasa kuralının Anayasa Mahkemesi önüne itiraz yolu ile getirilmesi, Anayasanın 152. maddesinde yer alan “Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.” yasağı nedeniyle mümkün olmamıştır. Bireysel başvurunun Türk Hukukunda 23 Eylül 2011’den itibaren fiilen işlemesi sebebiyle artık bu yol aşılmadan İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine gitme yolu da kapanmıştır. Bu aşamada sorunun çözümünde biri siyasi diğeri yargısal iki yol kalmıştır: İlki Türk Medeni Kanununun 187. maddesini değiştirmek, diğeri ise Anayasa Mahkemesine bu kez norm denetimi yoluyla değil de bireysel başvuru yolu ile gitmek. Kadının evlilik nedeniyle ad değiştirmemeye ilişkin haklı talebi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının etkisiyle Anayasa Mahkemesini de zorlamaya başlamıştır³².

Bireysel başvurunun konusu hak ihlali denetiminde ölçü normlardan birinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde tanınan haklar olmasının etkisiyle, Anayasa Mahkemesi somut norm denetiminde verdiği ilki 1998, ikincisi 2011 tarihli önceki iki kararından uzaklaşarak AİHM’in

³⁰ AİHM, Ünal Tekeli/Türkiye [Dördüncü Daire], Başvuru Numarası: 29865/96, 16/11/2004; AİHM, Leventoğlu Abdulkadiroğlu/Türkiye [İkinci Daire], Başvuru Numarası: 7971/07, 28/5/2013, Final: 28/08/2013; AİHM, Tuncer Güneş/Türkiye [İkinci Daire], Başvuru Numarası: 26268/08, 3/9/2013, Final: 3/12/2013; AİHM, Tanbay Tüten/Türkiye [İkinci Daire], Başvuru Numarası: 38249/09, 10/12/2013.

³¹ AYM, E. 2009/85, K. 2011/49, Kt. 10.3.2011, R.G. 21.10.2011-28091.

³² Sultan Tahmazoğlu Uzeltürk, “Ad ve Soyada İlişkin Kararlar Bireyin Kimlik Hakkı”, in Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 60. Yılı Anısına 60 Yıl 60 Makale Cilt 2, (Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2022), 1220.

konuya ilişkin yorumundan ve vardığı sonuçtan ayrı bir yola sapmamıştır³³.

Bireysel başvuru üzerine verilen 2013 tarihli kararın adli yargı düzeninde soyadı değişikliği davalarını ilk derece yargılama mercii ya da kanunyolu mercii sıfatıyla inceleyen mahkemeler üzerindeki en önemli etkisi, *uygulanan kural-uygulanması gereken kural* ayrımı olmuştur. Anayasa Mahkemesinin saptamasına göre, uygulanması gereken kurallar Anayasanın 90. maddesi uyarınca temel haklara ilişkin uluslararası sözleşmeler olması gerekirken Türk Medeni Kanununun 187. maddesi somut olaya uygulanmıştır ve uygulama hak ihlaline yol açmıştır³⁴. Aynı yorumu 2014’te bireysel başvuru üzerine verdiği başka kararlarda da sürdüren³⁵ Anayasa Mahkemesinin *uygulanan kural-uygulanması gereken kural* vurgusu, adli yargı mercilerinin evlilik öncesi soyadını tek başına kullanmak amacıyla açılan ad değişikliği davalarını temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmaları esas alıp TMK 187’yi *ihmal*³⁶ ederek kabul etmesinin önünü açmıştır³⁷. Önemle vurgulanmalıdır

³³ AYM, Sevim Akat Eşki [Birinci Bölüm], Başvuru Numarası: 2013/2187, 19/12/2013.

³⁴ Kararların gerekçeleriyle ortaya konulduğu çalışma için bkz. Tahmazoğlu Uzeltürk, “Ad ve Soyada İlişkin Kararlar Bireyin Kimlik Hakkı”, 1207-1229.

³⁵ AYM, Gülsim Genç [Birinci Bölüm], Başvuru Numarası: 2013/4439, 6/3/2014; Neşe Aslanbay Akbıyık [İkinci Bölüm], Başvuru Numarası: 2014/5836, 16/4/2015, R.G. 11/7/2015-29413.

³⁶ Esas almanın sonuçları zımnen ilga, iptal ve ihmal gibi kavramlar açısından açıklığa kavuşturulmalıdır. Zımnen ilga, yasaların yürürlüğüne ilişkin bir kavramdır. Antlaşma esas alındığında da yasa yürürlüğünü sürdürmektedir. İptal, “bir işlemin hukuka uygun olup olmadığını denetleyen yargı organının işlemin geçerliliğini etkileyen bir sakatlık saptaması halinde, işlemin geriye yürür biçimde ortadan kalkmasını sağlayan ve kesin hüküm olabilen bir yargı işlemidir” Yıldırım Uler, *İptal Kararlarının Sonuçları*, AÜHF Yayınları, Ankara, 1970, s.4. Anayasal sistemimizde, yasaları iptal yetkisi yalnızca Anayasa Mahkemesine tanınmıştır. İhmal ise, incelenen somut olaya özgü olarak yürürlüğünü sürdüren bir yasa hükmünü uygulamaktan imtina edilmesidir. Yargı yerlerinin temel hak ve özgürlüklere ilişkin antlaşma hükümleriyle yasa hükümleri arasındaki çatışmayı “temel hak ve özgürlük eşliğini en yüksek tutan norma uygun yorum yöntemiyle” belirleyemediği durumda başvurabileceği yöntem ihmaldir.

³⁷ Anayasa Mahkemesi her üç kararında ihmal kavramı yerine zımni ilga kavramını kullanmakta ve Anayasanın 90. maddesindeki çatışma kuralını bir zımnen ilga kuralı saymaktadır: “39. Anayasa’nın 90. maddenin beşinci fıkrası uyarınca, (...) kural bir zımni ilga kuralı olup, temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşme hükümleriyle çatışan kanun hükümlerinin uygulanma kabiliyetini ortadan kaldırmaktadır (B. No.

ki 2013 ve sonraki tarihli kararlarında Mahkeme **“Bu durumda başta yargı mercileri olmak üzere, birbiriyle çatışan temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası andlaşma hükmü ile bir kanun hükmünü önlerindeki olaya uygulamak durumunda olan uygulayıcıların, kanunu göz ardı ederek uluslararası andlaşmayı uygulama yükümlülükleri vardır.”** saptamasıyla kadını evlilik sonrasında soyadını değiştirmeye zorlayan TMK 187'nin hem yargı mercilerince hem de **bu hükme dayanacak olan idari mercilerce de göz ardı edilmesi gerektiğini de ortaya koymuştur**³⁸.

2015 yılında Hukuk Genel Kurulu, evlenen kadının bekarlık soyadını tek başına kullanma talebinin herhangi bir haklı gerekçe aranmadan kabul edilmesi gerektiğini belirten ve sonrasında adli yargıdaki uygulamada büyük ölçüde şekillendiren bir karar almıştır³⁹. Bu karara göre de **“Bu durumda başta yargı mercileri olmak üzere, birbiriyle çatışan temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası antlaşma hükmü ile bir kanun hükmünü önlerindeki olaya uygulamak durumunda olan uygulayıcıların, kanunu gözardı ederek uluslararası antlaşmayı uy-**

2013/2187, 19/12/2013, § 45). 40. Başvuruya konu yargılama kapsamında verilen kararın 4721 sayılı Kanun'un 187. maddesine dayanarak verildiği anlaşılmaktadır. Ancak, yukarıda yer verilen tespitler ışığında, ilgili Kanun hükmünün sözü edilen Sözleşme hükümleri ile çatıştığı görülmektedir. Bu durumda, uyumsuzluğu karara bağlayan derece mahkemelerinin, AİHS ve diğer uluslararası insan hakları andlaşmaları ile çatışan 4721 sayılı Kanun'un 187. maddesini kararlarına esas almayarak, başvuru konusu uyumsuzluk açısından Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca uygulanması gereken uluslararası sözleşme hükümlerini dikkate alması gerektiği sonucuna varılmaktadır (B. No. 2013/2187, 19/12/2013, § 46).” AYM, Gülsim Genç [Birinci Bölüm], Başvuru Numarası: 2013/4439, 6/3/2014, § 39.

³⁸ AYM, Sevim Akat Eşki [Birinci Bölüm], Başvuru Numarası: 2013/2187, 19/12/2013, § 41.

³⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2014/2-889, K. 2015/2011, Kt. 30.9.2015, (Yılmaz v. Nüfus İdaresi Kararı) www.kazanci.com.tr (erişim tarihi: 28.9.2024): “Somut olaya gelince: sebep önemli olmaksızın davacı evlilik birliği içinde sadece kızlık soyismini kullanmak istemektedir. Kızlık soyisminin kullanmak istemek için haklı bir gerekçenin bulunmasına ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu hak AİHS 8 ve Anayasanın 17. maddeleri kapsamında bir insan hakkıdır ve cinsiyete dayalı olarak bir ayrıma tabi tutulmaksızın erkek ve kadın arasında eşit şekilde uygulanmalıdır. Aksi durum AİHS'nin 14. maddesine aykırılık teşkil edecektir. Yukarıda açıklanan nedenlerle yerel mahkeme kararı usul ve yasaya uygun olup, onanmalıdır.” Kararın getirdiği olumlu sonuçlara karşın kararda geçen “kızlık soyismi” değişiminin hukuksal karşılığı yoktur, toplumsal karşılığı ise yargı diline yansımaktadır.

gulama yükümlülükleri vardır.” Açık yasak ya da kesin kural getiren yasa kurallarına karşılık soyut hak ve özgürlük kuralları söz konusu olduğunda söz konusu yasa kurallarını temel hak ve özgürlüklere uygun yorumlama yöntemi işlememektedir. Danıştay bu durumlarda yasa kuralını ihmal ederek uyuşmazlığa bakmayı tercih etmiştir⁴⁰. Adli yargı yerleri de kadının evlilik öncesi soyadını evlilikte tek başına taşımasını yasaklayan TMK 187 kuralı için uygun yorum yönteminden yararlanamayarak yasanın ihmali yoluna gitmiş ve bekarlık soyadını kullanmak isteyen kadınların davalarını kabul etmiştir.

Açıkça görülüyor ki, Anayasa Mahkemesinin 2013'ten başlayarak bireysel başvuru üzerine verdiği ihlal kararları ile bu çalışmanın konusunu oluşturan 2022 tarihli iptal kararının dokuz ay ertelemeyle yürürlüğe girmesi arasındaki süreçte, **yalnızca kendi soyadını taşımak isteyen kadının bu hakkını elde etmesinin yolu, çoğunlukla dava açmaktır. Zira Anayasa Mahkemesi ve HGK kararlarına rağmen evlenme**

---

⁴⁰ Danıştayın genel eğilimi yasayı antlaşmaya uygun yorumlamak yönündedir ancak temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalara uygun yorum yöntemiyle giderilemez çatışmalarda yasa kuralını ihmal edebilmektedir. Uyuşmazlığa uygulanacak yasa, Anayasa ve uluslararası antlaşma kurallarını ortaya koyan Danıştay, bu aşamadan sonra şöyle bir tutum izlemektedir:

- Uluslararası antlaşma normunun anlamını Anayasa normları ile bütünleştirmekte, Anayasa normlarının anlamını uluslararası antlaşma normu ile pekiştirmektedir. İdari işlemin bağlantılı olduğu hakkı ya da ilkeyi uluslararası antlaşmadan ve Anayasadan çıkarmakta, bunlar ile güçlendirmektedir.
- Uluslararası antlaşmayı tek başına uygulamak yerine, uluslararası antlaşma ve Anayasa normlarının getirdiği güvence eşliğinin altında kalmayacak şekilde yasayı bildiğince her iki norma uygun yorumlamaya çalışmaktadır.
- Yasayı Anayasa ve uluslararası antlaşma normunun birlikte değerlendirilmesinden çıkan anlam ile bağdaştırmak mümkünse; idari işlemi yasaya, Anayasaya ve uluslararası düzenlemelere aykırı olduğu gerekçesiyle ya da bazen yalnızca yasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmektedir. Böylelikle, milletlerarası hukukun üstünlüğü ve Anayasanın bağlayıcılığı ilkelerinden birini korumak adına diğerinden feragat etmeksizin, iki ilke arasındaki dengeyi kurmuş olmaktadır.
- Danıştayın yasayı, Anayasa ve temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşma normunun birlikte değerlendirilmesinden çıkan anlam ile bağdaştırabilmesi ancak ihmal suretiyle mümkünse ya da hiçbir surette mümkün değilse yasa kuralını ihmal ederek uyuşmazlığı yargılamaktadır.

Nazile İrem Yeşilyurt, “Danıştay Kararlarında Uluslararası Antlaşmaların Normatif Değeri”, İnsan Hakları Yıllığı 1, Sayı 32 (2014), 19 vd.

başvurularını kabul eden çoğu idari birim, TMK 187'nin ihmali yoluna gitmemiştir.

Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin olarak somut norm denetiminde verdiği iptal kararı sonrasında, iptal kararının gereklerine aykırı idari işlemlere karşı yargı yolu şüphesiz açık olmakla birlikte, yalnızca kendi soyadını taşımak isteyen bir kadının bu hakkı tekrar dava yoluyla elde etme zorunluluğu altında bırakılması açıkça TMK 187'nin iptalinin amacına ve hukuka aykırıdır. Anayasa Mahkemesi Kararının 41. ve 42. paragraflarında eşler arasında eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesi yönünden devlet organları ile idare makamlarının işbirliği içinde bulunmaları anayasal zorunluluğuna dikkat çekildikten sonra, söz konusu iptal kararının önemli işlevinin önceki yargı kararlarına karşın Yasa kuralı iptal edilmediği sürece evlenmeden önceki soyadını kullanma hakkı güvence altına alınamayan kadının kendi soyadını dava açmaksızın, külfete katlanmaksızın kullanabilmesi olabileceği belirtilmektedir⁴¹.

IV. Uygulamada TMK 187'nin İptalinin Etkisiz Kılınması

Yukarıda açıklandığı üzere Türk Medeni Kanununun 187. maddesinin bir bütün olarak iptal edilmesiyle soyadı bakımından ismin değişmezliği ilkesine geri dönmüştür. Yasa koyucu, iptal kararı sonrasında verilen sürede herhangi bir yasama faaliyetinde bulunmayarak evliliği soyadı değişikliği için bir sebep olmaktan çıkarmıştır. Artık evlenen eşlerin soyadının değiştirilmesi için herhangi bir yasal dayanarak yoktur.

⁴¹ “Zira eşler arasında eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesinde esas olan kadının yargı yoluna başvurmaksızın erkek ile eşit haklardan yararlanmasıdır. Başka bir deyişle kadının erkekle eşit haklardan yararlanmasının öncelikle hukukun asli kaynağı olan kanunla güvence altına alınması ve güvenceyi hayata geçirebilecek idari uygulamaların geliştirilmesi gerektiği, bu bağlamdaki yargısal ihtiyaçların tek başına yeterli güvenceyi sağladığının kabul edilemeyeceği açıktır. / Söz konusu AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararları kadının evlenmeden önceki soyadını evlendikten sonra tek başına kullanabilmesine sınırlı bir imkân tanımıştır. Zira kadın-erkek eşitliğine ilişkin yapılan anayasal değişiklikler ile yargısal içtihatlardaki tüm gelişmelere rağmen varlığı korunan ve idare makamlarınca uygulanmaya devam edilen kural nedeniyle kadının herhangi bir külfete katlanmak zorunda kalmaksızın evlenmeden önceki soyadını tek başına kullanabilmesi mümkün olmamıştır.” Anayasa Mahkemesi, 22 Şubat 2023 Tarih ve K.2023/38, E.2022/155 Sayılı Kadının Kocasının Soyadını Almasını Öngören Kuralın İptali Kararı, §§ 41 ve 42.

Hukuksal durum bu olmakla birlikte evlilik başvurularındaki önceki uygulama TMK 187 hiç iptal edilmemiş gibi aynen devam etmektedir. Evlilik başvurusunda kadın eşe, müstakbel kocasının soyadını almak veya iki soyadı kullanmak seçeneği sunulmaktadır. Soyadının evlilik sonrasında hiç değiştirilmeden kullanılması talepleri reddedilmekte, iki seçenekten biri seçilmezse evlilik başvurusu yapılamayacağı ifade edilmektedir. Ayrıca e-devlet uygulamasında da evlilik nedeni ile soyadı değişikliği başlığı seçildiğinde kişi sadece bu iki seçenek ile karşı karşıya kalmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararının yürürlüğe girdiği 28.1.2024 tarihinden itibaren gerçekleşen evliliklerde kadının soyadının yanına veya yerine kocanın soyadının yazılması, Yasa kuralı AYM kararıyla iptal edilmişken Nüfus Hizmetleri Yönetmeliğinin iptal edilen Yasa kuralını tekrarlayan 24. maddesine dayandırılmaktadır⁴².

Bu maddeye göre:

Evlenen kadının soyadı

“Madde 24- (1) Evlenen kadın, kocasının soyadını alır. Kocasının soyadı ile birlikte önceki soyadını da kullanmak isteyen kadın, bu isteğini evlenme sırasında yazılı olarak evlendirme memurundan, evlenmeden sonra ise yazılı olarak veya e-başvuru ile nüfus müdürlüğünden talep edebilir.

(2) Eşinin soyadı ile birlikte önceki soyadını da kullanan kadın, sadece eşinin soyadını kullanmak istediğini yazılı olarak veya e-başvuru ile talep ettiği takdirde nüfus müdürlüğünce gerekli işlem yapılır. Bu talepler herhangi bir sayısal sınırlamaya tâbi değildir.

(3) Evlenmeden önce iki soyadı taşıyan kadın, bu soyadlarından sadece birinden yararlanabilir.”

⁴² Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün e-Devlet üzerinden de kabul ettiği Evli / Dul veya Boşanmış Kadınların Soyadı Değişikliği Başvurusu'nda yer alan açıklama şöyledir: “Bu hizmet ile evli veya dul kadının koca soyadı ile birlikte önceki soyadını ya da sadece koca soyadını kullanması sağlanmaktadır. Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliğinin 24 üncü maddesi uyarınca evli veya dul kadının evlilik hanesinde sadece bekarlık soyadını kullanmasına yönelik mahkeme kararı alınması gerekmektedir.” “Evli / Dul veya Boşanmış Kadınların Soyadı Değişikliği Başvurusu”, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, erişim tarihi: 10.8.2024, <https://www.turkiye.gov.tr/nvi-evli-veya-bosanmis-kadinlarin-soyadi-degisikligi-basvurusu>.

Dayanağı Yasa kuralı Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş bir Yönetmelik kuralı da ileride tartışacağımız üzere⁴³ iptal kararından etkilenecek uygulanamaz hale gelmiştir.

Ayrıca söz konusu iptal kararı, evlilik öncesi soyadını tek başına taşımak isteyen bir kadının bu hakkı elde etmek amacıyla aile mahkemelerinde Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünü ve eşini davalı göstererek soyadı değişikliği davası açma zorunluluğunu da açıkça ortadan kaldırmıştır. Yönetmelik uygulamalarda Anayasa Mahkemesi kararının bağlayıcılığı gözetilmediğinden iptal kararının yürürlüğe girmesinden sonra ve önce gerçekleşen evliliklere iptal kararının etki etmesini engelleyen idari işlemler bakımından ilgililer için yeni başvuru olanakları doğmuştur.

V. TMK 187'nin İptaline Rağmen Uygulamanın Değişmemesi Nedeni ile Başvurulabilecek Hukuksal Olanaklar

28 Nisan 2023 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan iptal kararının dokuz aylık erteleme süresinin de dolmuş bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, iptal kararı yürürlüğe girmeden önce ve girdikten sonra evlenenler bakımından evlilik öncesi soyadını kullanma hakkından yararlanmak için izlenebilecek *yönetmelik yollar* ile *yönetmelik yollar işlemediğinde izlenebilecek yargı yolları* ayrı ayrı ele alınabilir. Bu bağlamda, iptal edilmiş TMK m. 187 kuralının yürürlükte olduğu süreçte uygulanmasıyla soyadı hakkı sınırlanan, evlilik öncesi soyadını tek başına kullanması engellenen kişilerin AYM kararı üzerine oluşan yeni hukuksal durumdan çekişme yaratarak yararlanma koşulları ileride ayrıca değerlendirilecektir.

A. TMK 187 Yürürlükten Kalktıktan Sonra Evlenenlerin Başvuru Olanakları

Anayasa Mahkemesinin TMK 187'yi Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle bağdaşmaz bulduğu öz, kadının kendi soyadıyla birlikte eşinin soyadını alma ya da yalnızca eşinin soyadını alabilme *olanağı değil*, kendi soyadını tek başına taşıma yasağıyla bu iki seçeneğe zorlanması ve kendi soyadını taşımak için dava açmak *zorunda bırakılmasıdır*. Sonuç

⁴³ Bkz. "İdarenin Kuralkoyucu (Düzenleyici) İşlemlerine Karşı Başvuru Olanakları", başlık V-C.

olarak kararın yürürlüğe girmesinin ardından bu dayatmanın yasal dayanağı kalmamıştır. **Ayrıca Türk Medeni Kanununda iptal edilen kuralın yerine yeni bir kural getirilmemesinin sonucu olarak kadının evlilik öncesi soyadını taşıması zorunludur.** Anayasa Mahkemesinin kararının yürürlüğe girmesinden sonraki evlilik işlemlerinde, hukuk düzeni kadının evlilik öncesi soyadının korunması dışında bir seçenek tanımadığından bu amaçla herhangi bir başvuruya gerek bulunmayacağı açıktır. İptal kararı yürürlüğe girdikten sonra evlenen kadınlar hiçbir başvuru yapmadan doğrudan kendi soyadlarını taşımayı sürdürebilmelidir.

İptal kararının doğurduğu yeni hukuksal duruma karşın, tek başına kendi soyadını kullanma olanağı tanınmayanlar 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun “Üst makamlara Başvurma” başlıklı 11. maddesi kapsamında *ancak bu maddedeki idari dava açma süresi içinde başvurma koşuluyla bağlı olmaksızın* başvuru yaparak evlilik öncesi soyadlarına dönebileceklerdir.

İdari Yargılama Usulü Kanununun “Üst makamlara Başvurma” başlıklı 11. maddesine göre,

“İlgililer tarafından idari dava açılmadan önce, idari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan, idari dava açma süresi içinde istenebilir. Bu başvurma, işlemeye başlamış olan idari dava açma süresini durdurur. Otuz gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İsteğin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması halinde dava açma süresi yeniden işlemeye başlar ve başvurma tarihine kadar geçmiş süre de hesaba katılır.”

Hem dayandığı Yasa kuralı (TMK 187) iptal edilmiş bulunan Yönetmelik kuralı (Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği m. 24) hem de Yönetmelik kuralına dayandırılarak değişmemesi gereken soyadının değiştirilmesi / birel ad değişikliği işlemi/işlemleri) yok hükmündedir. Yok hükmündeki irade açıklamaları, temel ilke olarak hukukun sonuç bağlamadığı irade açıklamaları olarak tanımlandığından gerçekte dava açma süresi içinde iptali istenebilecek kesin ve yürütülmesi gereken bir idari işlem dahi bulunmadığı varsayılmaktadır⁴⁴. Dolayısıyla

⁴⁴ Buna karşılık, yok hükmünde irade açıklamalarına hukuk düzeninin hiçbir zaman hiçbir sonuç bağlamadığından söz edilemez. Yönetmelik maddeleri dayanak gösterilerek eski uygulamadaki gibi işlem yapılmaya çalışılması; yokluk düzeyinde hukuka aykırılık, suç ve ağır hizmet kusuru oluşturmaktadır.

sıyla, hakkında yok hükmünde idari işlem yapılmış ilgililer İYUK 11 başvurusu için öngörülen “idari dava açma süresi içinde başvuru” koşuluna tabi değildir.

Başvurunun idari dava açma süresiyle kısıtlı olmamasının bir diğer nedeni, Anayasa Mahkemesinin TMK 187'nin iptal kararında da belirtildiği üzere soyadının kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olarak kişinin yaşamıyla özdeşleşen ve kişiliğinin ayrılmaz bir unsuru hâline gelen bir unsur olmasıdır. İlgilinin evlilik öncesi soyadını korumasının hukuka aykırı olarak engellenmesinde yaşamı boyunca süregelen bir menfaat ve hatta hak ihlali bulunmaktadır.

Yürürlükteki hukuk evlilikte soyadına kadının evlilik öncesi soyadını taşımaya devam etmesi dışında bir sonuç bağlamadığı halde işlemleri hukuka uygunluk karinesinden yararlanan idarenin yarattığı fiili durumu ortadan kaldırmak ya da gelecekte uygulanmasının doğurabileceği etkileri önlemek için başvurulabilecek yol idari yargıda iptal davası açmaktır. İdari yargılama yöntemi içinde tespit davası niteliğinde bir dava tipi düzenlenmediğinden idari yargının sakat idari işlemlere karşı kullanıldığı yaptırım iptaldir. Bununla birlikte, idari yargıda *özellikle süre* ve benzeri yargılama sınırlamalarını aşmak ya da hukuka aykırılığın ağırlığını vurgulamak için yokluk yaptırımına da başvurulmaktadır⁴⁵. Davacının mahkemeden istemi, ister yalnızca yokluğun tespiti ister yok hükmünde işlemin iptali niteliğinde olsun söz konusu istemde bulunmak idari dava açma süresiyle sınırlı değildir. İdari dava açmak dava açma süresiyle kısıtlı olmadığına göre, hukuka aykırı olarak evlenirken soyadı değiştirilmiş ilgili İYUK 11'deki başvuruyu da dava açma süresi içinde yapmak zorunda değildir.

Hatırlatmak gerekir ki, İYUK 11'deki idarenin hukuka aykırı işlemlerinin düzelticisi başvuru yolu zorunlu değil isteğe bağlıdır. Bu nedenle, idareye başvurmadan idari yargıda dava açılabilir. Dava açma süresi kısıtı bulunmamasına karşın idari dava açma süresi aşılmadıysa bu süre içinde idari yargı yoluna gitmek daha güvenceli olacaktır.

Evlilik öncesi soyadına geri dönmek isteyen kadının aile mahkemesinde soyadı değişikliği istemli dava açmak yerine bu değişikliği neden idari yargı yoluyla elde etmesi gerektiği, bu sonuca ulaşmak açısından

---

⁴⁵ Onur Karahanoğulları, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), (Turhan Kitabevi, 2011), 265.

dan adli yargı yolunun idari yargıdan daha işlevsel ve/veya kolay olup olmadığı sorusu akla gelebilir.

Şöyle ki, yokluğun tespiti amacıyla izlenen idari yargı yolu aile mahkemelerinde açılan davadan farklıdır. İdari yargı düzeninde idarenin hukuka uygunluğunun, Anayasa Mahkemesi kararıyla bağlılığının denetimi yapılacaktır. Burada görülecek dava yalnızca davacının statüsünde sonuç doğuran bir isim değişikliği davası değildir. Değişmemesi gereken evlilik öncesi soyadına geri dönmek amacıyla aile mahkemelerinde kocayı da davalı göstererek soyadı değişikliğine ilişkin dava açma gereği bulunmamaktadır. Bununla birlikte, aile mahkemelerinde zaten görülmekte olan bir dava varsa yokluğun her mahkemece saptanabileceği düşünüldüğünde davaya bakmakta olan aile mahkemesinin hukuken değişmesi olanaklı bulunmayan önceki soyadı değişikliğinin zaten yok hükmünde olduğunu ve kadının evlilik öncesi soyadının gerçekte hiç değişmemiş olduğunu saptama yetkisine sahip olduğu kabul edilebilir.

B. TMK m. 187 Yürürlükten Kalkmadan Önce Evlenenlerin Başvuru Olanakları

İptal kararı yayımlanmadan önce ve iptal kararının yürürlüğünün ertelendiği dönemde evlenenler, İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesi uyarınca idareye başvurarak haklarında yeni hukuksal duruma uygun bir işlem yapılmasını isteyebilirler. İnceleme konumuz çerçevesinde çift soyadı taşıyan kadınlar, bekarlık soyadını tek başına taşıma talebinde bulunabilirler.

Danıştay, AYM tarafından verilen iptal kararının yalnızca çekişme konusu edilmiş işlemlere karşı açılan davaları etkilemekle kalmayacağını, iptal edilen yasa yürürlükteyken çekişme konusu edilmemiş işlemlere karşı da yeni başvuru ve dava olanakları doğduğunu kabul etmektedir. İdari işlemlerin dayanağı yasa kuralının iptalinin yarattığı sonuç, “yeni hukuksal durum” olarak nitelenmektedir. Özellikle daha sonra AYM tarafından iptal edilmiş yasa kuralının bir haktan yararlanmayı engellediği ve/veya ilgilide çekişme yaratmanın boş yere olacağı izlenimi yarattığı durumlarda, iptal kararının yarattığı yeni durum bireylere iptal edilen hükümden önce sahip olduğu bazı hakları idarelerden isteme yetkisi sağ-

layabilmektedir⁴⁶. İdare açık ya da örtük bir iradeyle istemi karşılamazsa dava açma süresinin hesabında AYM kararının yayımlanıp yürürlüğe girdiği tarih ya da İdari Yargılama Usulü Kanununun “İdari makamların sükutu” başlıklı 10. maddesine göre yapılan başvurunun reddi tarihi dikkate alınmaktadır⁴⁷. İYUK 10 kuralı uyarınca,

“İlgililer, haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler. / Otuz gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İlgililer otuz günün bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danıştaya, idare ve vergi mahkemelerine dava açabilirler. Otuz günlük süre içinde idarece verilen cevap kesin değilse ilgili bu cevabı, isteminin reddi sayarak dava açabileceği gibi, kesin cevabı da bekleyebilir. Bu takdirde dava açma süresi işlemez. Ancak, bekleme süresi başvuru tarihinden itibaren dört ayı geçemez. Dava açılmaması veya davanın süreden reddi hallerinde, otuz günlük sürenin bitmesinden sonra yetkili idari makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren altmış gün içinde dava açabilirler.”

Danıştay İdari Dava Daireleri, davacının Anayasa Mahkemesi kararının doğurduğu yeni hukuksal durumdan yararlanmak amacıyla 2577 sayılı Yasanın 10. maddesine göre idareye başvurabileceğini ve bu istemin reddi üzerine açılan davanın süresinde olduğunu kabul etmiştir.⁴⁸

⁴⁶ Hukuksal statüdeki bozukluk açık bir idari işlemle ortaya çıkabileceği gibi yasanın getirdiği yeni bir statü unsuru (koşulu) nedeniyle haktan yararlanamamak da olabilir. Karahanoğulları, Yasallık ve İdari İşlemler, 629.

⁴⁷ Halil Altındağ, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı veya Anayasa Değişikliği Sonrasında İdari Dava Açma Süresinin Yeniden Doğması”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XVIII, Sayı 3-4, (2014), 779 vd.

⁴⁸ TMSF’den yararlanma niteliğindeki ödeme kendisine yapılmayan davacı, ödememe işleminin dayanağı olan Bakanlar Kurulu Kararının dayandığı Yasa kuralının AYM tarafından iptal edildiğini kamuoyundan öğrenerek AYM kararı Resmi Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe girmeden TMSF’ye başvuruda bulunmuştur. TMSF’nin zımni ret işlemi yasanın iptaline ilişkin AYM kararının yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleştiğinden DİDDK “Davacının Anayasa Mahkemesi kararının doğurduğu sonuçlardan yararlanmak amacıyla 2577 sayılı Kanunun 10. maddesine göre idareye başvurarak bu yeni hukuki duruma göre off-shore hesabından mevduat hesabına aktardığı parasının ödenmesi talebinde bulunabileceği ve bu başvurusunun reddi üzerine dava açabileceğinin kabulü gerektiğinden” gerekçesiyle ilk derece mahkemesinde açılan davanın süresinde olduğuna karar vermiştir. DİDDK, E.2006/231, K. 2006/542, Kt. 08.06.2006, Danıştay Dergisi, Sayı 114, s.79.

Aynı yorumu ve hukuksal sonucu kabul eden 2. Daire kararında, Anayasa Mahkemesince ilgili yıl bütçe kanununun konuya ilişkin maddesinin iptalinden sonra davacının sürekli görev yolluğunun ödenmesi için yaptığı başvurusunun reddine ilişkin işleme karşı açtığı davanın süresinde olduğuna karar verilmiştir⁴⁹.

Örnek iki kararda da AYM'nin iptal kararından önce yapılmış, idari davaya konu edilebilecek kesin ve yürütülmesi gereken idari işlem bulunmamaktadır. Çünkü iptal öncesinde yürürlükte bulunan yasa dava konusu ödemenin yapılmasına engel oluşturduğundan ilgilinin başvuru yapması ya da başvurunun reddi üzerine dava açması sonuçsuz kalacağından Danıştay öncesinde karşılanmayan hakların İYUK 10 başvurusuyla talep edilebileceğini ve dava açma süresinin de bu başvuruya göre hesaplanacağını kabul etmektedir.

Yasa koyucunun ne TMK 187'ye ilişkin iptal kararının yürürlüğünün ertelenmiş bulunduğu dokuz aylık evrede ne de iptal kararı yürürlüğe girdikten sonra Anayasa Mahkemesi kararlarıyla tutarlı bir yasal çerçeve oluşturması, evlilik öncesi soyadını tek başına taşımak isteyen kişilerin başvurabileceği yargı yolunda da tereddüt yaratabilir. **Aynı hukuksal durumdaki herkese uygulanabilir nesnel bir Yasa kuralının Anayasa Mahkemesince iptalinin *erga omnes* etkisi ile yürütme ve idare makamlarını bağlaması nedeniyle idareyi Anayasaya uygun davranmaya zorlamakla görevli idari yargının görevsizlik kararı vermemesi gerekir.**

Bir görüşe göre, 2525 sayılı Soyadı Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun ad ve soyad da, nüfus kütüğünde, nüfus kütüğünün bir parçası olan aile kütüğünde, aile kütüğüne işlenmiş kişisel bilgilerde ve kişisel durum sicilinde düzeltme yapılmasını ancak mahkeme kararıyla olanaklı kıldığı, idarenin

⁴⁹ “Anayasa Mahkemesinin 22/10/2002 günlü, E:2002/138, K:2002/96 sayılı kararıyla iptal edilen, ancak davacının açıktan atanmak suretiyle göreve başladığı 27/9/2002 tarihinde yürürlükte bulunan 2002 Mali Yılı Bütçe Kanununun 6. maddesinin (g) fıkrası uyarınca, göreve başladığı tarihten itibaren bir aylık süre içerisinde harcın bildiriminde bulunması hukuken mümkün olmayan adı geçen, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesine göre yaptığı 17/4/2003 günlü başvurusunun reddi üzerine 16/5/2003 tarihinde açtığı davanın süresinde olduğunun kabulü gerektiğinden”. Danıştay 2. Daire, E. 2004/2513, K. 2004/1601, Kt. 17.12.2004, Danıştay Dergisi, Sayı 109, s.107.

düzeltilme-değişiklik yetkilerinin ayrıksı tutulduğu⁵⁰ yasal çerçevede, iptal kararı yayımlanmadan önce ve iptal kararının yürürlüğünün ertelenmediği dönemde evlenenlerin kadının soyadının Aile Hukuku ile ilgili görülmesi nedeniyle aile mahkemesine başvurmadan başka yolu bulunmadığı ileri sürülebilir. Hatta bu yol, yasa koyucunun ve idarenin Anayasa Mahkemesi kararının gereği mevzuat değişikliklerini yapmadığı, nüfus müdürlüklerinin iptal kararından önceki soyadı uygulamasını sürdürdüğü göz önünde bulundurulduğunda sonucunun olumsuz olacağı öngörülen bir idari başvuru yapmaktan ve idari başvuru sonucunda idari dava açarak mahkeme kararı beklemekten daha kestirme, az zaman alacak yol

⁵⁰ 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunundan mahkeme kararı aranmaksızın idarece düzeltme ya da değişiklik yapılmasına olanak tanıyan bazı örnekler şunlardır:

Soyadı değişikliği, Ek Madde 3

(1) Yazılı talepte bulunmak kaydıyla;

a) Boşandığı eşinin soyadını kullanmasına izin verilen kadının evlenmeden önceki soyadını,

b) Eşinin soyadı ile birlikte önceki soyadını taşıyan kadının sadece eşinin soyadını, kullanmak istemesi hâlinde, nüfus müdürlüğünce gerekli işlem yapılır.

Ad ve soyadı düzeltilmesi, Geçici Madde 8

(1) Kişinin iki yıl içerisinde yerleşim yerinin bulunduğu nüfus müdürlüğüne yazılı olarak başvurması kaydıyla; 21/6/1934 tarihli ve 2525 sayılı Soyadı Kanununun 3 üncü maddesine aykırı soyadları ile yazım ve imla hatası veya düzeltme işareti kullanılmamasından kaynaklanan anlam değişiklikleri bulunan ad ve soyadları, mahkeme kararı aranmaksızın, il veya ilçe idare kurulunun vereceği kararla bir defaya mahsus olmak üzere değiştirilebilir. İl ve ilçe idare kurullarının vereceği karar kesindir. Soyadı değiştirilen erkek ise kendisi ile birlikte varsa karısının ve müracaat tarihinde ergin olmayan çocuklarının da soyadları düzeltilir. Soyadı değiştirilen kadın ise kendisi ile birlikte ergin olmayan evlilik dışı çocukları varsa onların da soyadları düzeltilir.

Geçici Madde 11

(1) Kişinin üç yıl içerisinde yerleşim yerinin bulunduğu nüfus müdürlüğüne yazılı olarak başvurması kaydıyla; 21/6/1934 tarihli ve 2525 sayılı Soyadı Kanununun 3 üncü maddesine aykırı soyadları ile yazım ve imla hatası veya düzeltme işareti kullanılmamasından kaynaklanan anlam değişiklikleri bulunan, genel ahlaka uygun olmayan, toplum tarafından gülünç karşılandığı değerlendirilen ad ve soyadları, mahkeme kararı aranmaksızın, il veya ilçe idare kurulunun vereceği kararla bir defaya mahsus olmak üzere değiştirilebilir. İl ve ilçe idare kurullarının vereceği karar kesindir. Soyadı değiştirilen erkek ise kendisi ile birlikte varsa karısının ve müracaat tarihinde ergin olmayan çocuklarının da soyadları düzeltilir. Soyadı değiştirilen kadın ise kendisi ile birlikte ergin olmayan evlilik dışı çocukları varsa onların da soyadları düzeltilir. Bu maddede belirlenen sürenin bir katına kadar uzatılmasında Cumhurbaşkanı yetkilidir.

olarak da düşünülebilir. Fakat TMK 187'nin iptal kararından önce de Anayasa madde 90 çerçevesinde yargı ve idari mercilerince göz ardı edilmesinin gerekmesi, kadının evlilik nedeni ile soyadının değişmemesi gerektiği anlamına gelmelidir. **Evlilik ile soyadının değişmesinin ardından kadının aile mahkemesinde kocasına karşı da dava açarak tekrar bekarlık soyadına dönmesi ise hatalı gelişmiş bir uygulamadır.** Ayrıca adli yargıda açılan soyadı değişikliği davası, nüfus kayıtlarının tutulmasının kamu hizmeti niteliği ve kamu düzeniyle bağlantısı nedeniyle her ne kadar kamusal bir yargılama unsurları taşısa da davacının kişisel durumuna özgü bir yargılamadır, tekil duruma ilişkindir. Kaldı ki kadının soyadını değiştirmeme hakkının aile hukuku ile ilişkili çekişmeli bir konu olarak görülmesi hatalıdır. **Kocanın davalı olarak çekişmeye dahil edilmesi zorunluluğu ise başlı başına ayrı bir ihlaldir.** İdari yargıda açılan iptal davası ise idarenin Anayasa Mahkemesi kararıyla bağlılığının denetlendiği, davacıya ilişkin olumsuz idari işlemin (yeni hukuksal duruma göre evlilik öncesi soyadını kullanma hakkından yararlanma isteminin reddinin) yargılanmasının ötesinde dava açmayan kişiler için de idareye hukuka uygun davranış kalıbı çizen nesnel, kişilik dışı bir dava niteliğindedir. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi kararının doğurduğu yeni hukuksal durumdan yararlanmak isteyen kişilerin İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesi uyarınca başvurması daha isabetlidir.

Kadının evlenmeden önceki soyadını evlendikten sonra tek başına kullanmasını engelleyen Yasa kuralını yürürlükten kaldıran Anayasa Mahkemesi kararıyla bağlı olması gereken idarenin bu içerikte bir istemi örtük ya da açıkça reddetmesi, idari davaya konu edilebilecek idari işlem niteliği taşımaktadır. Açık ya da örtük ret yanıtı üzerine dava açma süresi içinde idari yargıda iptal davası açılabilir. İdare mahkemesi, Anayasa Mahkemesi kararının gerekçe ve hüküm fıkraları doğrultusunda iptal istemini yargılamalıdır.

C. İdarenin Kural Koyucu (Düzenleyici) İşlemlerine Karşı Başvuru Olanakları

Anayasa Mahkemesi kararının yalnızca yasama organını değil yürütme organlarını ve idare makamlarını da bağlaması nedeniyle, iptal edilen yasa kuralını uygulayan idarelerin yasa koyucunun yasal boşlukları ve tutarsızlıkları gidermesini bekleme zorunluluğu yoktur. Yeni hukuksal durumdan yararlanmak amacıyla yapılan idari

başvuru sonucunda oluşan birel işlemin iptal davasına konu edilmesine ek olarak, idarenin kural koyucu işlemlerine ilişkin olarak da idari yargı yoluna gidilebilir. Örneğin İçişleri Bakanlığına gereken genelgeyi çıkarması istemiyle yapılan başvurunun reddi, Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliğinin iptal edilen Türk Medeni Kanunu kuralını yineleyen 24. maddesi ya da eski hukuksal duruma göre idari işlem yapılacağı kuralını içeren herhangi duyuru⁵¹ idari davaya konu edilebilir. Hatta evlilik öncesi soyadının evlilikte korunması olanağını dışlayan kural koyucu işlemler açısından eksik düzenlemenin iptali istemi söz konusu olabilir⁵².

TMK 187'nin iptaline karşın onun uygulama işlemi olan **Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği m. 24'**e dayanılarak iptal edilmiş Yasa kurallarının idari işlem dolayısıyla uygulanmasına devam edildiğinden **ilgili Yönetmelik maddesi üzerinde özellikle durulmalıdır.**

Bir düzenleyici işlemin dayandığı yasa hükmü Anayasa Mahkemesince iptal edilmişse bu düzenleyici işlem bir idari dava konusu yapılmamış olsa bile iptal kararından etkilenir. Düzenleyici işlemlerin dayandığı yasaların yasama organı tarafından tümüyle kaldırılması halinde uygulanan “hükümsüz kalma kuralı”nın (caducité) burada da uygulanması mümkündür. Böylece, Anayasa Mahkemesi bir yasayı iptal ettiğinde bu yasaya dayanılarak yapılmış olan bir düzenleyici işlem de hükümsüz (caduc) hale gelir, kendiliğinden yürürlükten kalkar⁵³. Danıştay dava

⁵¹ Bkz. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün e-Devlet üzerinden de kabul ettiği Evli / Dul veya Boşanmış Kadınların Soyadı Değişikliği Başvurusu'nda yer alan açıklama, dipnot 41'de.

⁵² “(...) eksik bir düzenleme mevcut olduğunda eksik düzenlenen hükme münhasır olarak dava açılmak istendiğinde düzenleme dışı bırakılan kişi, konu ve gruplar açısından bir idari işlem mevcut olmadığından düzenleme kapsamı dışındakiler açısından davanın açılabilmesi için iki yöntemden bahsetmek mümkündür. Öncelikle, düzenleyici işlemin ilanından sonra 60 gün içerisinde düzenlemenin tamamının dava konusu edilmesi bir seçenektir. Bir başka seçenek, İYUK 10 kapsamında idareyi harekete geçirecek başkaca bir mekanizma İYUK kapsamında bulunmadığından İYUK 10'a dayanarak idareye başvurmak ve kurgusal bir red kararı elde etmek ve bu bireysel nitelikteki karara karşı iptal davası açmaktır. Bu noktada elde edilen bireysel karar aleyhine ve düzenleyici işlem aleyhine ayrı ayrı dava açılabilmesinin tekrar altını çizmek gerekir.” Özge Didem Boulanger, “Eksik Düzenlemeler Aleyhine İptal Davası Açma Yöntemi Üzerine Bir İnceleme”, YBHD 6, Sayı 1 (2021), 77.

⁵³ Azrak Ülkü, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Geriye Yürümezliği”, Anayasa Yargısı, Sayı 1 (1984), 167-168. Aynı yönde: Karahanoğulları, Yasallık ve İdari İşlemler, 624 vd.

konusu genelgenin dayanağı kanun hükmünde kararnamenin iptaline ilişkin AYM kararının yürürlüğünün altı ay süreyle ertelendiği durumda bile dava konusu genelgenin yasal dayanağını yitirdiğine karar vermiştir⁵⁴. TMK 187'nin iptali ve erteleme süresinin dolması ile Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği madde 24 de geçersiz hale gelmiştir. Aslında, Yönetmelik madde 24'ün uygulanmaması için dava açarak idareyle çekişme yaratmaya gerek bile olmamalıdır. Fakat geçerliliğini yitiren maddenin uygulanmasına idarece devam edilmesi ve idarenin işlemlerinin hukuka uygunluk karinesinden yararlanması nedeniyle iptal yoluna başvurmak kaçınılmaz görünmektedir.

Anayasa Mahkemesinin TMK 187'ye ilişkin iptal kararı, kararların geriye yürüyemeyeceği kuralına ve iptal kararının dokuz ay ertelenmiş olmasına karşın Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği madde 24'ün iptalini konu edinen, *iptalin açıklandığı esnada görülmekte olan bir idari davayı* da etkiler. *AYM kararı yürürlüğe girdikten sonra açılmış/açılacak bir dava bakımından ise* Yönetmelik kuralının geçersiz sayılması ve Yönetmeliğe dayandırılarak yapılmış kadının evliliğine bağlı soyadı değişikliğinin işleminin yasal dayanaktan yoksunluk nedeniyle iptal edilmesi gerektiği açıktır.

İdari Yargılama Usulü Kanununun 7. maddesinin 4. fıkrası uyarınca,

“İlanı gereken düzenleyici işlemlerde dava süresi, ilan tarihini izleyen günden itibaren başlar. Ancak bu işlemlerin uygulanması üzerine ilgililer, düzenleyici işlem veya uygulanan işlem yahut her ikisi aleyhine birden dava açabilirler. Düzenleyici işlemin iptal edilmemiş olması bu düzenlemeye dayalı işlemin iptaline engel olmaz.”

Dayanak kuralın Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi idarenin yalnızca birel işlemlerini değil kural koyucu işlemleri de etkiler⁵⁵. Hem AYM kararı yürürlüğe girdikten sonra hem de kararın yürürlüğünün ertelendiği evrede veya kararın yürürlüğe girmesinden önce evlenenler, haklarında yapılmış soyadı birel işlemlerine karşı idari yargıda açacakları davada birel işlemin iptali ile Yönetmelik kuralının iptali isteminde bulunabilirler. Birel işlemin Yönetmelik kuralının uygulama işlemi olması nedeniyle, Yönetmelik kuralına karşı dava açma süresi birel işleme karşı dava açma süresiyle birlikte değerlendirilse bile süre aşımı oluş-

⁵⁴ Danıştay 5. Daire, E. 1992/1219, Kt. 1992/3872, 23.12.1992, Danıştay Dergisi, 87, 1993, s. 276.

⁵⁵ Karahanoğulları, Yasallık ve İdari İşlemler, 624 vd.

mayabilir. Daha önce vurgulandığı gibi, AYM kararıyla iptal edilmiş bir Yasa kuralının uygulanması için çıkarılan Yönetmelik kuralının geçersiz duruma düşmesi nedeniyle, birel işlem yapılıp yapılmadığından bağımsız olarak dava açma süresi kısıtı olmamak gerekir.

En önemlisi, **birel işlemin hukuka uygunluk denetimiyle yetinmek istemeyen davacının AYM kararının bağlayıcılığı doğrultusunda geçerliliğini yitirmiş Yönetmelik kuralını yargılatarak nesnel, aynı hukuksal durumdaki pek çok kişiyi etkileyebilecek bir olanağı kullanmasıdır.** Bu yol, idareyi, asliye hukuk mahkemelerinde haklı neden ispatlanarak açılan kişisel durumun yargılanmasına ilişkin bir hukuk davasından ya da hukuka aykırı birel işlemin yargılandığı idari davadan daha fazla hukuka uygun davranmaya zorlayabilecek bir dava olanağı olarak düşünülebilir.

D. İdarenin Cezai Sorumluluğu

Evlendirme işlemlerinde görev alan kişiler, Anayasa Mahkemesinin iptal kararının ve yasa koyucunun yeni kural getirmemesinin sonucunda oluşan yeni hukuksal duruma uyum sağlamamaktadır. Bunun yerine, iptal edilen TMK 187’yi tekrarlayan ve dolayısıyla hukuksal etkisini yitirmiş bulunan Yönetmelik hükmünü uygulamayı sürdürmekte, yeni bir genelge ya da yönetmelik kuralı çıkarılmasını beklemektedir. Üstelik evlilik öncesi soyadının kullanılabilmesi için daha önce olduğu gibi ad değişikliğine aile mahkemesi kararı aramaktadır. Anayasa Mahkemesi kararıyla bağlı olması gereken idarenin kararın gereklerine göre işlem yapmaması, hukuka aykırılık oluşturmanın yanında ağır hizmet kusurudur. İdarenin görevlileri açısından ise suç düzeyinde bir hukuka aykırılıktır. Yargı kararlarına uymamak, Türk Ceza Kanununun 257. maddesinde tanımlanan “görevi kötüye kullanma” suçu kapsamında değerlendirilebilir.

VI. İptal Edilen Düzenlemenin Yeniden Yasalaşması Olasılığı

A. İptal Edilen TMK 187’nin Yeniden Yasalaştırılmasına İlişkin Çalışmalar

Önce kamuoyuyla paylaşılan ve sonra meclise gelen 8. Yargı Reformu paketinde iktidar partisinin konuyu nasıl düzenlemeyi düşündüğünü açıklanmıştır. İptal edilen hükmün yerine önerilen düzenleme şu şekildedir:

“*TMK Madde 187- Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır. Şu kadar ki; kadın evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Kadının soyadı, kendi soyadı ile önceki kocasının soyadından oluşuyorsa kadın bu soyadlarından sadece birisini evleneceği kocasının soyadının önünde kullanabilir.*”

Bu öneri iptal edilen düzenleme ile içerik olarak aynıdır. Bu düzenleme sonradan herhangi bir açıklama yapmadan 8. Yargı Paketinden çıkarılmıştır. Seçim öncesinde kadının soyadına ilişkin herhangi bir yeni düzenleme yapılmamıştır. Fakat aynı yasal düzenleme aynı gerekçe ile 9. Yargı Paketine alınmıştır, 3.7.2024 tarihinde Meclis Başkanlığı'na sunulan bu paket, gündemde statüsü ile yasalaşmayı beklemektedir⁵⁶.

Anayasa Mahkemesinin anayasa aykırılığını tespit ederek iptal ettiği bir maddenin neden aynı şekilde düzenlendiğine dair şu gerekçe sunulmaktadır:

“**GEREKÇE MADDE 18- Maddeyle, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 187 nci maddesi değiştirilmektedir. Anayasa Mahkemesinin 22/2/2023 tarihli ve E: 2022/155; K: 2023/38 sayılı kararıyla, Türk Medeni Kanununun 187 nci maddesi iptal edilmiş ve iptal kararının Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Söz konusu iptal kararı, 28/4/2023 tarihli ve 32174 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. İptale konu hükmünde kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı ancak evlendirme sırasında evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru üzerine kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabileceği belirtilmektedir. Buna göre evlenen kadın, evlendiği kocasının soyadını almak kaydıyla önceki soyadını da kullanabilmektedir. Anayasamızın 41 inci maddesinde ailenin Türk toplumunun temeli olduğu kabul edilmektedir. Ailenin önemi değerlendirildiğinde, anne ve babanın ayrı ayrı soyadı kullanmaları, çocuk üzerinde olumsuz etkiler doğurabilecek, çocuğun hangi soyadını kullanacağı ayrı bir tartışma konusu haline gelecektir. Bu durum, Türk toplumunun temeli olan aile bütünlüğüne zarar verebilecektir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesince iptal edilen kanun hükmü yeniden düzenlenerek evlenen kadının kocasının soyadını alacağı, ancak dilerse kocasının soyadının önünde önceki soyadını**

⁵⁶ TBMM, erişim tarihi: 15.8.2024, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/WebOnergeMetni/c3d4bbf9-eb20-4e80-ac3d-e7772a54c139.pdf>.

da kullanabileceği, kadının soyadı, kendi soyadı ile daha önceki kocasının soyadından oluşuyorsa bu soyadlarından sadece birisini evleneceği kocasının soyadının önünde kullanabileceği hüküm altına alınmaktadır.”

B. İptal Edilen Düzenlemenin Yeniden Getirilmeye Çalışılmasının Eleştirisi

Öncelikle Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş bir kanun maddesinin yeni yargı paketlerinde tekrar aynı içerik ile alınmasının mantığını anlamak güçtür. Bu, Anayasa Mahkemesinin hiçe sayılması anlamına gelmektedir. Yasamanın tabiri caizse Anayasa Mahkemesi ile bu şekilde inatlaşması ve Anayasa Mahkemesinin kararını tanımaması bir vücudun otoimmün bir hastalığa yakalanması ile eşdeğerdir. Türkiye’de hukuk devleti ilkesinin zayıflatılmasından kimsenin kârlı çıkması mümkün değildir.

TMK 187 yeniden getirilmesi, aynı zamanda evlenmedikten sonra mevcut adını değiştirmek istemeyen kadın Türk vatandaşlarının haklılığı Anayasa Mahkemesince ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince de tespit edilen taleplerinin yasama organınca tanınmaması anlamına gelecektir. Yasama organının temsil ettiği kadın nüfusun bir kısmına karşı bu şekilde hak tanımaz bir hoyratlık ile hareket etmesi kabul edilemez. Zira kadın veya erkek eşin evlendiğinde soyadını değiştirmesini gerektirecek herhangi bir ikna edici bir menfaat bulunmamaktadır. Ad değişikliği dayatmasının kocanın ailenin reisi olduğu, erkeğin üstünlüğü düşüncesine dayandığı açıktır⁵⁷. Unutulmamalıdır ki bu zihniyet, ‘sen benim soyadımı taşıyorsun’ söylemi ile kadın cinayetlerine kadar yansımaktadır.

Bu noktada yargı paketinde ad değişikliği gerekliliği için verilen gerekçe, anne ve babanın farklı soyadı taşımasının çocuk üzerinde olumsuz etkiler doğurabilecek olmasıdır. Bu, gerekçeyi kaleme alanlarca da bir ihtimal olarak ortaya atılan ama herhangi bir psikolojik veya sosyolojik bir gerçeğe veya araştırmaya dayanmayan bir iddiadır. Evlenen kadının soyadının değiştirilmesi gerektiği çocuklara sonradan öğretilmekte-

⁵⁷ Anayasa Mahkemesi de bu kuralın medeni kanunda erkek eşin ailedeki üstün konumda olduğu eski ve anayasal haklarla bağdaşmayan anlayışın bir uzantısı olduğunu saptamaktadır. AYM, E. 2022/155, K. 2023/38, Kt. 22.2.2023, RG. 28.4.2023-32174, (Kadının Kocasının Soyadını Almasını Öngören Kuralın İptali Kararı) § 29. Göztepe, “Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı”, 115; Serozan, Engin, Atamer, Medeni Hukuk, 486.

dir. Bu yasal zorunluluk ortadan kalkarsa hiçbir çocuk evlenen kadının soyadını değiştirmesi gerektiği inancıyla doğmayacak, anne ve babasının farklı soyadını taşımasından da rahatsızlık duymayacaktır. Ayrıca unutulmamalıdır ki bu şekilde var olmayan bir tehlikeden korunan çocukların yarısı kız çocuğudur, bu çocuklar evlenirse kendisini koruduğu iddia edilen hükmün olumsuz etkisi ile karşılaşacaktır. Kaldı ki bu gerekçe, aile soyadının neden erkeğin soyadı olması gerektiğini de açıklamamaktadır. Anne ve baba, kadın eşin soyadını veya seçecekleri ortak bir diğer soyadı ile de aynı soyadını taşıyabilirler. Unutulmamalıdır ki anayasa hukukunda ayrımcılık yasağı, mutlak bir yasak olarak görülmektedir⁵⁸. Bu gerekçenin cinsiyet temelli keyfi bir ayrımcılığı esas aldığı ortadadır ve bu ayrımcılık Anayasa Mahkemesinin iptal kararına da gerekçe olmuştur.

Çocuğun soyadının ayrı bir tartışma konusu haline gelebilecek olması ihtimali de taslakta ikinci bir gerekçe olarak ileri sürülmüştür. Dünya üzerinde çocuğun soyadını aile içinde tartışma yaratmayacak şekilde düzenleyebilen birçok yasa koyucu bulunmaktadır. Ayrıca her evli çiftin çocuk sahibi olması söz konusu değildir, ama bu durumda da kadının soyadını değiştirmesi beklenmektedir. Sonuç olarak zorunlu ad değişikliği gibi kişilik hakkına yapılan bu ağır müdahaleyi makul gösterecek herhangi bir haklı gerekçe sunulmamıştır. Kanaatimizce bu gereksiz ve haksız müdahaleye bir gerekçe bulunmaya çalışılması da abesle iştigaldir.

Unutulmamalıdır ki Bulgaristan Komünist Partisi'nin Türk azınlık nüfusunu isim değiştirmeye zorlaması, bugün halen kabul edilemez bir baskı ve ağır bir insan hakkı ihlali olarak hatırlanmaktadır. Unutulmamalıdır ki dönemin Bulgar hükümeti de toplumun bütünlüğü için Türk azınlığın isim değiştirmesini gerekli görmüştür⁵⁹. Türk kadınına da temsil eden Türkiye Millet Meclisi'nin toplumsal olarak zayıf konumda olduğu bilinen ve kadın nüfusa karşı bu şekilde hak tanımaz bir tavırla davranması da benzer bir dayatmadır. Türkiye'de yasa koyucu da bugün ailenin

⁵⁸ Göztepe, "Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı", 107.

⁵⁹ Ivano Ivo Kirilov, Murat Önsoy. "From Integration to Assimilation and Forced Migration: An Evaluation of the Bulgarian Communist Party's Turkish Minority Policy" bilig, No. 103 (2022), 37/38; Vesselin Dimitrov, "In Search of a Homogeneous Nation: The Assimilation of Bulgaria's Turkish Minority, 1984-1985", Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, 2, erişim tarihi: 4.8.2024, <https://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/JEMIE01Dimitrov10-07-01.pdf>.

bütünlüğü bahanesi ve sözde gerekçesi ile bu müdahaleyi aklamaya çalışmaktadır. Aile birliğinin, soyadını değiştirmek istemeyen kişilerin soyadını değiştirmeye zorlanması ile sağlanması mümkün değildir.

C. TMK 187 ile Aynı İçerikte Yeni Yasal Düzenleme Getirilmesinin Yaptırımı

Yargı paketlerinde yer alan düzenlemenin veya benzer içerikte çıkarılan olası bir yasal düzenleme soyut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesine götürüldüğünde iptal edilecektir. Aynı düzenlemenin somut norm denetimi yoluyla da iptal edileceği öngörülebilir. Bu başvurularda yürürlüğün/ uygulamanın durdurulması istenebilir⁶⁰. Anayasa Mahkemesinin bu başvuru üzerine önceki kararı ile açıkça çelişen yasal düzenlemenin yürürlüğünü durdurması gerekir.

Diğer yandan Anayasa Mahkemesinin iptal kararının gerekçe ve hükümlerine, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalara aykırılık oluşturacak içerikte, iptal edilen yasa kuralı ile aynı hukuksal sonucu doğuran yeni bir yasa kuralının yok hükmünde olduğu ileri sürülebilir. Anayasa Mahkemesine verilen düzeltici norm denetimi işlevini etkisiz kılan bir yasa kuralı, Anayasa Mahkemesinin ikinci bir iptal kararına hatta yokluk saptamasına gerek kalmaksızın yargı organlarınca ihmal edilebilir. TMK m. 187'nin yürürlükte olduğu dönemde bile Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurularda dikkat çektiği uygulanan kural-uygulanması kural ayrımı uyarınca TMK m. 187'yi ihmal eden yargı mercilerinin, TMK m. 187 ile aynı içerikte bir yasa kuralını evleviyetle ihmal edilebilmelidir. Bu konuda yargı organlarının ihmal tekeli bulunmamaktadır. Yargı mercilerinin yok hükmünde olduğu gerekçesiyle ihmal edebileceği bir kuralı; onu uygulama mercii konumunda olmakla birlikte Anayasa Mahkemesi kararıyla bağlı olan ve uygulaması yargı denetimine tabi olan idarelerin de ihmal etmesi beklenir.

Ancak, TMK 187'nin iptaline karşın, iptal edilen Yasa kuralının geçerliliğini yitirmiş bir tekrarı olan Nüfus Hizmetleri Yönetmeliği 24'ü bile ihmal etmeyen idari makamların TMK m. 187 ile aynı içerikte bir

---

⁶⁰ Fatih Demircan, "Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yürürlüğü Durdurma Kararlarının Hukuki Niteliği", TBB Dergisi 120 (2015), 138; Adnan Küçük, "Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen İptal Kararlarının Erken Açıklanmasına ve Yürürlüğün Ertelelenmesine Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, sy.3 (2013), 315.

yasa kuralını ihmal etme olasılığı düşük görünmektedir. İdari yargı merciince iptal edilmediği sürece kural koyucu idari işlemleri uygulamakla yükümlü idarenin, yürürlükte olduğu sürece yasayı uygulamakla kendisini yükümlü sayması olağandır. Söz konusu olağan işleyiş, her zaman olumsuz alışkanlık olmayıp hukuka uygun davranmanın yerleşik biçimidir. İptal edilmiş bir yasa kuralının yeniden yürürlüğe sokulması gibi olağan dışı bir durumda ise ne idarenin yasa kuralını ihmalini ne de yargı organının yasa kuralını ihmalini beklemek yerine Anayasaya uygunluk denetimini devreye sokmak daha güvenceli bir yol oluşturabilir.

Daha önce Anayasaya uygunluk denetiminden geçip karara bağlanmış bir konu Anayasa Mahkemesi önüne somut norm denetimiyle ya da soyut norm denetimiyle yeniden geldiğinde, Mahkemenin genellikle yokluk kararı vermediği saptanmaktadır⁶¹. Verilecek kararın niteliği - iptal ya da yokluk- ne olursa olsun, Anayasa Mahkemesinin başvuruyu reddetmeyeceği öngörülebilir.

SONUÇ

Anayasa'nın 10. maddesinin 2. fıkrasına göre “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” Evlenen kadının, soyadını değiştirmeye zorlanması, eşitlik ilkesine, kişilik hakkına aykırı ağır ve herhangi bir haklı gerekçeye dayanmayan bir müdahaledir. Bu noktada kralın çıplak olduğunun söylenmesi gerekmektedir. Bu müdahalede ısrar edilmesinin erkeğin üstün ve aile reisi olduğu düşüncesinden kaynaklandığı açıktır. Bir kişinin rızası hilafına soyadı değiştirmeye zorlanmasının aile birliğine hizmet

⁶¹ “Yokluk, bir normun var olmadığının ifadesidir. Yasalar bakımından, parlamento iradesinin olmaması, Cumhurbaşkanının yayımlama iradesinin bulunmaması, Resmi Gazete’de yayımlanmaması gibi bir normun varlığının zorunlu koşulları bulunmadığı sürece ‘var’lıktan söz etmek olanaksızdır. Ancak, bunun dışındaki sakatlıklar, denetime tabi oldukları sürece, Anayasal denetimin konusunu oluştururlar. (AYM, E. 2007/72, K. 2007/68, s. 31; E. 2008/16, K. 2008/116, 05.06.2008.) Yine AYM’ye göre, (...) ‘fonksiyon gaspına’ yol açacağından, yasama organının, yasama fonksiyonu kapsamında yer almayan hususlarda ‘kanun’ adı altında yapacağı düzenlemelerin hukuk aleminde varlık kazanabilmesi mümkün olmayacaktır. Belirtilen haller dışında kalan, kanunların veya kanun hükümlerinin Anayasa’ya uygunluk denetimi kapsamında incelenmesi gereken hususlarda Anayasa’ya aykırılığının saptanması ise ilgili kanun veya kanun hükümlerinin yokluğunu değil, iptalini gerekli kılar. (AYM, E. 2014/57, K. 2014/81. K.T. 10/04/2014.)” İbrahim Ö. Kabaoğlu, Anayasa Yargısı - Avrupa Modeli ve Türkiye, (Platon Plus Yayıncılık, 2024), 294-295.

etmeyeceği ortadadır. Yapılan Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun ve Anayasa Mahkemesinin de tespit ettiği üzere cinsiyet temelli bir ayrımcılıktır.

Hem Türkiye’de hem de Dünya’da evlenmeyi tercih eden çiftlerin sayısı giderek azalmaktadır. Bu aileyi korumayı hedefleyen yasa koyucu tarafından tespit edilmesi gereken bir gelişmedir. Bu gelişme karşısında evliliği teşvik etmeyi amaçlayan yasa koyucular evliliği sevimsiz ve gereksiz dayatmalarından arındırmak yoluna gitmektedir. Kadının ismine yapılan müdahale ise bu dayatmalara verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Tanındığı adını değiştirmek istemeyen kadının bu hakkına saygı duyulmalıdır. Evlat edinilen ergin kişinin anne ve babasının soyadını taşıyamama hakkına saygı duyan ve makul kabul eden koyucunun, evlenen ergin kadının soyadını değiştirmeme hakkına da aynı saygıyı göstermesi gerekmektedir.

Sonuç olarak kadının evlendikten sonra kendi soyadını taşımasına engel olan idari uygulamalara derhal son verilmelidir. Kadının bu hakkını kullanabilmek için dava açmaya zorlanması başlı başına bir hak ihlalidir. Nitekim Anayasa Mahkemesi’ne göre **“eşler arasında eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesinde esas olan kadının yargı yoluna başvurmaksızın erkek ile eşit haklardan yararlanabilmesidir. Başka bir deyişle kadının erkekle eşit haklardan yararlanmasının öncelikle hukukun asli kaynağı olan kanunla güvence altına alınması ve bu güvenceyi hayata geçirebilecek idari uygulamaların geliştirilmesinin gerektiği, bu bağlamdaki yargısal içtihatların tek başına yeterli güvenceyi sağladığının kabul edilemeyeceği açıktır.”**⁶²

TMK 187’nin aynı içerik ile yasalaşması ile Anayasa Mahkemesinin ve haklarının ihlal edildiği tespit edilen kadınların hiçe sayılması anlamına gelecektir. Bu şekilde olası yeni bir yasal düzenlemenin soyut veya somut norm denetimi yoluyla ilk başvuruda iptal edileceği, yürürlüğünün durdurulacağı öngörülmelidir.

---

⁶²AYM, E. 2022/155, K. 2023/38, Kt. 22.2.2023, RG. 28.4.2023-32174, (Kadının Kocasının Soyadını Almasını Öngören Kuralın İptali Kararı), § 41.

KAYNAKÇA

Altındağ, Halil, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı veya Anayasa Değişikliği Sonrasında İdari Dava Açma Süresinin Yeniden Doğması”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XVIII, sy. 3-4, (2014): 771-788.

Azrak, Ülkü, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Geriye Yürümezliği”, Anayasa Yargısı, sy.1, (1984): 151-168.

Birinci Uzun, Tuba, “Aile Soyadı Çıkmazı:Anayasa Mahkemesi’nin Çocuğun Soyadının Velâyeti Kendisine Bırakılan Annesi Tarafından Değiştirilmesi Hakkındaki 25 Haziran 2015Tarihli ve 2013/3434 Başvuru Sayılı Kararının İncelenmesi”, Ankara Barosu Dergisi, sy. 4 (2016): 99-137.

Boulanger, Özge Didem, “Eksik Düzenlemeler Aleyhine İptal Davası Açma Yöntemi Üzerine Bir İnceleme”, YBHD 6, sy. 1 (2021): 55–86.

Demircan, Fatih, “Türk Anayasa Mahkemesi’nin Yürürlüğü Durdurma Kararlarının Hukuki Niteliği”, TBB Dergisi, sy.120 (2015), 131-154.

Dimitrov, Vesselin, “In Search of a Homogeneous Nation: The Assimilation of Bulgaria’s Turkish Minority, 1984-1985”, Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, 2-22. <https://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/JEMIE01Dimitrov10-07-01.pdf>, 4.8.2024.

Durak, Yasemin, Ayan, Nurşen, “Anayasa Mahkemesinin Türk Medeni Kanunu’nun 187. Maddesini İptal Etmesi Çerçevesinde Kadının ve Çocuğun Soyadının Değerlendirilmesi”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8.2, (2023), 359-388

Dural, Mustafa, Öğüz, Tufan, Kişiler Hukuku, Filiz, 2022.

Dursun, Esra, Türk Medeni Hukukunda Kadın ve Çocuğun Soyadı, Onikilevha, 2018.

Göztepe, Ece, “Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 54, sy. 2 (2015):101-131.

Güler, Zeynep, Türk Hukukunda Kadının Soyadına İlişkin Gelişmeler Çerçevesinde Kadının Soyadı, Onikilevha, 2019.

Kaboğlu, İbrahim Ö., Anayasa Yargısı - Avrupa Modeli ve Türkiye, Platon Plus Yayıncılık, Nisan 2024.

Karahanoğulları, Onur, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), Turhan Kitabevi, 2011.

Kirilov, Ivano Ivo, Önsoy, Murat, “From Integration to Assimilation and Forced Migration: An Evaluation of the Bulgarian Communist Party’s Turkish Minority Policy.”, *bilig*, sy. 103 (2022):31-58.

Küçük, Adnan, “Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen İptal Kararlarının Erken Açıklanmasına ve Yürürlüğün Ertelenmesine Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.3 (2013), 311-357.

Oğuzman, Kemal, Seliçi, Özer, Oktay Özdemir, Saibe, *Kişiler Hukuku*, Filiz, 2021.

Öcal Apaydın, Bahar, “Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümüne Kavuşturulmuş Mudur?”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, sy. 2, (2015): 425 – 458.

Özden Çelt, Damla “TMK M. 187’nin İptali Kararının Çocuğun Soyadına Olası Etkileri ve Olması Gereken Hukuk Bağlamında Bir Öneri”, *AkdHFD* 13, sy 2 (2023), 1065-1095.

Öztan, Bilge, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, Turhan Kitabevi, Yetkin, 2017.

Serozan, Rona ve Engin, Baki İlkay ve Atamer, Yeşim Serozan *Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku*, Onikilevha, 2022.

Şahin, Mustafa, “Anayasa Mahkemesi’nin İptal Kararı Ardından Türk Hukukunda Evli Kadının Ve Çocuğun Soyadı”, *TBB Dergisi* 170 (2024), 1-38.

Tahmazoğlu Uzeltürk, Sultan, “Ad ve Soyada İlişkin Kararlar Bireyin Kimlik Hakkı”, in *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 60. Yılı Anısına 60 Yıl 60 Makale Cilt 2*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2022; 1207-1229.

Uler, Yıldırım, *İptal Kararlarının Sonuçları*, AÜHF Yayınları, 1970.

Uler, Yıldırım, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür”, in *Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları*, 1988: 515-534.

Yeşilyurt, Nazile İrem, “Danıştay Kararlarında Uluslararası Antlaşmaların Normatif Değeri”, *İnsan Hakları Yıllığı* 1, sy. 32 (2014): 1-29.

Yılmaz, Süleyman, “Çocuğun Soyadı”, in *Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu*, ed.Yasemin Güllüoğlu Altun, Onikilevha, 2021.